

Den finansielle stilling

Taler

Erik Brofoss

Dato

19 januar 1946

Sted

Stortinget

Omstendigheter

Finansministerens redegjørelse for Norges økonomiske og finansielle stilling.

- 1 Seks av de mest hendelsesrike og skjebnesvangre år i Norges historie er forløpet siden Stortinget sist hadde høve å høre en offisiell redegjørelse for landets økonomiske og finansielle stilling. Regjeringen har derfor ansett det riktig denne gang å gi redegjørelsen en større bredde enn tilfellet var i førkrigsårene. Et
- 5 budsjett må imidlertid ikke bare sees på bakgrunn av den alminnlige økonomiske situasjon. Gjennom sine budsjettforslag gir Regjeringen den alminnelige økonomiske politikk konkret form og innhold. Men da linjene lett taper seg i budsjettets mylder av tall, har Regjeringen også funnet det nødvendig i forbindelse med redegjørelsen for den økonomiske og finansielle situasjon, å
- 10 legge fram sitt syn på den økonomiske politikk som må føres dersom en skal kunne løse den store og alvorlige oppgave å gjenoppbygge og gjenreise landet etter krigens ødeleggelser. I forbindelse med budsjettet har en derfor også lagt fram andre proposisjoner og meldinger som kan belyse såvel den økonomiske situasjon som den økonomiske politikk.

15

Stortingsmelding nr. 9 gir opplysninger om kommunenes økonomiske stilling og Stortingsmelding nr. 8 om pengesanereringen. I førstkommande statsråd vil bli lagt fram Stortingsmeldinger om prispolitikken og om utbyttebegrensningen. I Ot. prp. nr. 25 om utlikning av en engangsskatt på formuesstigning har en gitt

20 uttrykk for Regjeringens syn på viktige sider av pengepolitikken. Gjennom Stortingsmelding om fastsettelsen av valutakursene har Stortinget tidligere fått seg forelagt en annen viktig side av den økonomiske politikk.

25

Sammen med de andre viktige dokumenter som er lagt fram med budsjettet, særlig da statsbudsjettene og statsregnskapene fra okkupasjonsårene, og ikke minst gjennom særskilt budsjettvedlegg 11, «Nasjonalregnskapet og nasjonalbudsjettet», håper en på denne måten å ha skaffet til veie grunnlaget for

30 en bred finansdebatt som kan bidra til å belyse de problemer som vi står overfor, og som kan gi impulser for det fortsatte arbeid.

Før en går over til å redegjøre nærmere for den økonomiske utvikling under krigen, vil en fremheve at de reelle virkninger av okkupasjonsøkonomien i Norge ikke er forskjellige fra krigsøkonomiens virkninger i frie krigførende land. 35 Krigsøkonomien består i å trekke arbeidskraft og produksjonsmidler vekk fra deres normale funksjon å produsere til tilfredsstillelse av menneskelige behov, og isteden bruke dem til å produsere for krigsformål. Denne disponering av de reelle produksjonsfaktorer til uproduktive formål vil føre til at forbruket blir presset ned. I den utstrekning krigsproduksjonen drives med slik styrke at 40 vedlikehold og gjenanskaffelse av annet produksjonsutstyr forsømmes, vil følgen også måtte være et tap av reell produksjonskapital. Den realøkonomiske virkning av krigsøkonomien vil derfor også være, at inntil produksjonskapitalen er gjenreist, må forbruket i framtida ligge lavere enn det ellers ville ha vært mulig.

45 Disse realøkonomiske virkninger av krigsøkonomien for landet som helhet er uavhengig av den måte krigen finansieres på. De økonomiske spørsmål må drøftes ut fra et sammenfattende synspunkt hvor hele nasjonens økonomi sees under ett. De statsfinansielle spørsmål utgjør bare en liten del av det kompleks 50 av problemer som her må sees i sammenheng. Nasjonalbudsjettet skal ha den oppgave å stille problemene inn i denne sammenheng.

På grunnlag av «Statistisk-Økonomisk utsyn over krigsårene» som følger budsjettet som særskilt vedlegg, skal en gi noen data for de viktigste næringene.

55 Jordbruket. Til tross for en økning på 11 pst. av arealet av åker og hage, gikk det samlede høstutbytte ned med ca. 25 pst. fra mellom 1,9 og 2 millioner forenheter i 1939 til 1,45 millioner i 1944. Nedgangen viser seg særlig i kornavlingene og i høyavlingene, mens potetavlingene i 1944 omtrent var de 60 samme som i 1939.

Mangelen på importert kraftfor, som ikke kunne oppveies av øket tilgang på sildemel og forsellulose, har ført til en reduksjon av husdyrbestanden. Nedgangen utgjør i gjennomsnitt ca. 13 pst., for kuer alene 9,9 pst., men for 65 griser hele 65,4 pst. Antallet av sauer har gått opp, likeså antallet av hester. Nedgangen i melkeproduksjonen fra 1939 til 1943 er anslått til ca. 23 pst.

Nettoproduksjonsverdien i jordbruket er for 1943 beregnet etter 1939 års priser til 77 pst. av 1939. Dette tall likesom tallene for de andre næringer bygger på produsert mengde, idet virkningen av prisstigningen under krigen er eliminert, likeledes de forskjellige former for subvensjon. Tallet gir uttrykk for nettotilskuddet til nasjonalinntekten, målt i varer, men ikke for lønnsomheten.

Jordbrukets realkapital som er anslått til 4 016 millioner kroner i 1939, er gått ned med 4,4 pst. av kapitalen i 1939 (fordelt med 50 millioner kroner på jordverdien, 75 millioner kroner på driftsbygninger og 50 millioner kroner på husdyrbestanden).

Skogbruket. Til tross for tyskernes energiske forsøk på å skaffe trevirke til sine krigsformål og nødvendigheten av å avvirke store kvanta til brensel, utgjør den samlede avvirkning for okkupasjonsårene ca. 47 millioner m³ av en beregnet samlet tilvekst på 55 millioner. Nettotilveksten skulle således utgjøre 8 millioner m³ eller ca. 80 pst. av avvirkningen i et normalår, men på grunn av ugunstige driftsforhold og tyskernes påtrykk ble hogsten konsentrert meget sterkt, slik at en på en rekke steder har hatt en sterk overavvirkning, spesielt i de nordlige fylker, hvor skogen flere steder er helt rasert. Nettoproduksjonsverdien i 1943 i 1939 års priser utgjorde 147 millioner kroner mot 101 millioner i 1939.

Fiskeriene. Oppfisket mengde er gått ned fra 1 043 000 tonn i 1939 til 641 000 tonn i 1944. Foruten at krigsforholdene selv la hindringer i veien for fiskets gang, har det vært en utpreget mangel på driftsmidler. Nettoproduksjonsverdien i 1943 er beregnet etter 1939 års priser til 52 pst. av 1939. Byrået regner med et samlet kapitaltap i fiskerinæringen på 130 millioner kroner (med 100 millioner kroner på båter, 5 millioner kroner på redskaper og 25 millioner på fiskebruk).

Skipsfarten. Av en samlet tonnasje pr. 1 desember 1939 på vel 4 800 000 br. reg. tonn er vel 50 pst. gått tapt ved krigsforlis. Tar en omsyn til annen avgang og tilvekst under krigen, blir nettonedgangen i flåten ca. 44 pst. Pr. 8 mai 1945 var flåten ca. 2 727 000 br. reg. tonn.

Ca. 820 000 tonn av flåten befant seg hjemme og seilte i tiden 9 april 1940-1 desember 1944 inn bruttofrakter i utenriksfart ca. 335 millioner kroner. For flåten utenfor har Nortraship anslagsvis oppgitt nettooverskuddet før

avskrivninger og før skatt er betalt, til ca. 2346 millioner kroner.
Forsikringssummen for tapte skip utgjør ca. 70 millioner pund eller 1400 millioner kroner.

110

Hvalfangsten. Da krigen kom, befant 10 kokerier seg utenfor Norge. Derav er 9 gått tapt under krigen. I 1943-44 og 1944-45 var det bare ett kokeri på Sydhavsfeltet. En har ennå ikke full oversikt over inntekten ved salg av den hvalolje som var i behold da krigen kom, men en har regnet med en inntekt brutto på ca. 64 000 000 kroner.

115

Industrien. Virksomheten i industrien ble etter hvert preget av mangel på råvarer, likesom den mer og mer ble dirigert til fremme av tyske krigsformål. Tyskerne la særlig vekt på gruveindustrien, den elektrometallurgiske industri, sementindustrien, jern- og metallindustrien og sagbruk- og trevareindustrien. Med basis 1938 = 100 viser produksjonsindeksen et jevnt fall fram til 72,8 pst i 1944. Produksjonen holdt seg best oppe i hjemmeindustrien hvor tallet falt til 80,4 sammenlignet med et fall til 55 i eksportindustrien. I disse oppgaver er ikke tatt med bygge- og anleggsvirksomhet som var av særlig betydning for tyskerne. Mens man i 1939 regnet med at bygge- og anleggsindustrien beskjeftiget ca. 68 000 mann, nådde tallet i juni 1941 hele 147 000 for senere i februar 1944 å falle til 100 000 og i april 1945 til 75 000. Kapitalreduksjonen i industrien er beregnet til 25 prosent eller ca. 1 200 millioner kroner.

120

125

130

135

140

Tallene for de enkelte næringer forteller hvorledes avkastningen mengdemessig avtok under okkupasjonen og dermed reduserte det varegrunnlag levestandarden til sist er bestemt av. Den totale nasjonalinntekt uttrykt i løpende kroner gikk riktignok opp fra 4 800 millioner i 1939 til ca. 6 400 millioner i 1944. Men tar en hensyn til prisstigningen gikk den reelt ned fra nevnte 4 800 millioner i 1939 til ca. 4 200 millioner i 1943, altså en nedgang på 12 prosent. Hele denne nasjonalinntekt stod imidlertid ikke til disposisjon for norske formål. En meget vesentlig del, gjennomsnittlig ca. 1400 millioner pr. år, ble disponert av tyskerne. En kommer da til at det norske folk har hatt til disposisjon 2 700 millioner 1939-kroner til forbruk, mot ca. 4 000 millioner i 1939 etter fradrag av en antatt investering på ca. 500-600 millioner. Når forbruket allikevel har ligget betydelig høyere enn 2 700 millioner skyldes dette nedgang i realkapitalen under krigen. Først og fremst tømning av alle lager og ferdigvarer, og senere også råvarer. Dessuten har fornyelse av så vel forbrukskapital som produksjonskapital stanset. Byrået kommer til at denne

avinvestering har øket forbruket med ca. 825 millioner pr. år, slik at forbruket kan sies å ha vært 3 600 millioner i gjennomsnitt for årene 1940-43 mot som nevnt 4 000 millioner i 1939. Byrået regner således med å gjennomsnittlig forbruk som er 80 prosent av forbruket i 1939, det vil si omtrent som i 1935, men selvsagt meget lavere for de senere år under krigen. Disse tall må tas med alt forhold, og for å få et riktig grunnlag for sammenligningen måtte en også ta hensyn til den kvalitetforringelse som er foregått under krigen.

Selv om det totale konsum i gjennomsnitt for årene 1940-43 har vært omtrent av samme størrelse som i 1935, har sammensetningen av varer og tjenester som inngår i forbruket vært høyst forskjellig. Dette skyldes først og fremst det forhold at forbruket i Norge i høy grad er bestemt av importerte varer. Med 1938 = 100 viser en volumindeks for utenrikshandelen en nedgang fra total 111 i 1939 til 29 for 1942 og 1943, og 19 for 1944. Utførselen gikk ned fra 108 i 1939 til 33 for 1942 og 1943, og til 29 for 1944. Disse tall for nasjonalinntekt, kapitalreduksjon og forbruk er totaltall, men for den enkelte er fordelingen på de enkelte grupper like viktig, således som denne skjer gjennom priser og lønninger og de andre inntektsformer. Denne fordeling er således bestemt av pris-, lønns-, og finans- og skattepolitikk.

Etterat tyskerne i den første tid hadde finansiert sin virksomhet i Norge ved Reichskreditkassenscheine, gikk okkupasjonsmakten over til å disponere gjennom uttak i Norges Bank. Til utgangen av april 1945 utgjorde utbetalingen til okkupasjonsmakten i alt 11 293 millioner kroner, som ble anvendt til å kjøpe norske varer og tjenester, særlig da arbeidskraft til tyske arbeidsplasser. En av følgene av denne pengeflom var at seddelomløpet ble 5-doblet, fra 564 millioner ved utgangen av januar 1940 til vel 3,000 millioner ved utgangen av april 1945. Resten av de tyskd disponerte beløp, det vil si 8 900 millioner kroner, vendte tilbake til Norges Bank ved innbetaling fra staten, Norges Clearinginstitut og fra aksje- og sparebanker i form av folioinnskudd og avbetaling på lån. Staten innbetalte 1347 millioner som overskudd på driftsbudsjettet, et beløp som så kan sies å være skaffet til veie ved skattemidler. Staten opptok i årene 1940-45 nye faste statslån på tilsammen 2130 millioner kroner, men av de to siste lån innestår på egen konto i Norges Bank 400 millioner kroner. Fra mai 1941 til 1945 ble det opptatt midlertidige lån i form av statsveksler på tilsammen 2 988 millioner kroner, hvorav den vesentligste del, nemlig 2 596 millioner kroner, ble overtatt av aksje- og sparebankene. I alt innbetalte staten 6 438 millioner kroner, hvorav 400 millioner kroner ble satt på spesialkonto som nevnt, og 2 988

185 millioner på særlig konto for statsveksler, mens resten 3 050 millioner er postert til avregning på tyskernes forskuddskonto. Gjennom Norges Clearinginstitutt refunderte okkupasjonsmakten i alt 287 millioner kroner som ble betalt i Norges Bank. Dessuten innbetalte Clearinginstituttet 48 millioner kroner som følge av importoverskuddet fra Tyskland. Aksje- og sparebankene øket sine
190 folioinnskudd i Norges Bank med 1 036 millioner kroner. Samtidig ble det avbetalt på lån 182 millioner slik at den samlede innbetaling i alt ble 1198 millioner kroner.

Innskuddene i bankene gikk opp fra ca. 2 900 millioner i 1939 til 6117 millioner
195 i 1944. I april 1945 var innskuddene kommet opp i hele 6 797 millioner, hvorav 2 610 millioner kroner på folioinnskudd. Låneopptakenes viktigste virkning var at de skaffet bankene større inntekter slik at disse kunne holde innskuddsrenten oppe. Dette skjedde for øvrig ved direkte offentlige inngrep gjennom fastsettelse av rentesatsen på innskudd ved «lov». Innskudd på 6 mnd. ble forrentet med
200 2,5 prosent, alminnelige sparebankvilkår med 2 prosent og folioinnskudd med % prosent fra og med 1 oktober 1943. Etter henstilling fra Norges Bank gjennomførte Finansdepartementet kontroll med at de forskjellige offentlige institusjoner som forvaltet midler, ikke satte renten for langsiktige sikre pantelån under 3,5 prosent.

205 Disse forskjellige pengepolitiske tiltak ville ha vært av svært liten betydning for inflasjonspresset dersom det ikke samtidig var blitt ført en meget bestemt pris- og lønnspolitikk sammen med rasjonering og annen mengderegulering av forbruk og produksjon. Mens prisforskriftene av 10 februar 1940 hadde bygd
210 på kostprinsippet, nemlig at utgangspunktet for prisfastsettelsen skulle være hva det hadde kostet å fremstille og kjøpe inn varene, bestemte de nye prisforskrifter av 27 april 1940 og senere også forskriftene av 14 desember 1940 at det skulle være forbudt uten forhåndssamtykke av prismyndighetene å ta høyere priser enn de som gjaldt 8 april 1940. Et viktig punkt i forskriftene var at det var
215 forbudt å ta høyere avanse uttrykt i kroner og øre pr. enhet, enn den som gjaldt pr. 8 april 1940.

På grunn av disse strenge regler ble prisstigningen forholdsvis moderat. Engrosprisnivået steg fra august 1939 til mars 1945 med 78 prosent mot 32
220 prosent i perioden august 1939 til mars 1940. Fra midten av 1941 til 1945 var stigningen ubetydelig. Levekostnadsindeksen er steget 52 prosent fra august 1939 til mars 1945. Men når stigningen ikke er større, skyldes dette også de store

225 bevilgninger til pristilskudd, som for 1944-45 var kommet opp i 225 millioner kroner. Økningen av omsetningsskatten til 10 prosent har virket sterkt inn på levekostnadindeksen.

230 Totaltallene dekker over store forskjelligheter for enkelte varegrupper. Spesielt gikk prisene for innførselsvarer sterkt opp som følge av den prispolitikk tyskerne førte for sine eksportvarer. Av større betydning for inntektsfordelingen er den forskjellige prisutvikling på enkelte viktige varegrupper av innenlandsk produksjon. Av hensyn til landets forsyning av matvarer ble det således nødvendig å begunstige produksjonen av planteprodukter. Det ble derfor satt spesielt gunstige priser på korn, poteter, grønnsaker og rotfrukter for på denne 235 måte å få øket matproduksjonen. Jeg nevner som eksempel at poteter gikk opp fra kr. 9,21 i 1939 til kr. 20,42 i 1945 pr. 100 kg levert fra produsent. Prisen på kjøtt og flesk ble satt opp forholdsmessig meget mindre for å fremtvinge en omlegning fra husdyrproduksjon til planteproduksjon. Størst stigning viser utgiftene til brensel med hele 234 prosent. Dette skyldes til dels stigningen i 240 prisene på kull og koks, men siden oktober 1940 er i beregningene kull og koks erstattet med ved, som gjennomsnittlig er gått opp med ca. 100 prosent i pris. Gjennom prisreguleringen bestemmes også inntektsforholdene i vedkommende næring som produserer varen. Andre inntektsformer er blitt direkte regulert. Det gjelder lønningene som følge av det lønnsstopp som ble utferdiget i 1940. 245 Rentene ble gjennom Administrasjonsrådets bestemmelser satt ned med 20 prosent. Husleien ble satt ned med 10 prosent samtidig som utbyttet ble regulert og likeledes styrehonorarer i aksjeselskaper.

Disse reguleringsbestemmelser førte til store forskjelligheter i 250 inntektsforholdene. En har ingen nøyaktige beregninger over forskyvningene, men enkelte tall kan belyse dette. Mens stigningen i nettoproduksjonsverdien uttrykt i løpende kroneverdi for alle næringer under ett utgjorde gjennomsnittlig 136 når 1939 settes = 100, steg inntekten i jordbruk til 158 uten at hensyn tas til subvensjoner, i skogbruk til 232 og i fiskeri til 190. Tallene 255 forteller at disse næringer har fått en forholdsvis større del av den løpende nasjonalinntekt enn i 1939. Disse forskyvninger gir bakgrunnen for den stabiliserings- og utjevningspolitik som har vært ført siden frigjøringen.

For forståelsen av denne politikk er det også nødvendig å ha klart for seg 260 forskjellen

mellom individets pengeøkonomi og samfunnets totaløkonomi. For den enkelte fremstiller det seg slik at han lever av sine pengeinntekter. Har han penger, kan han kjøpe varer for dem. Dette syn burde for øvrig ha fått et grunnskudd under krigen, hvor det ikke gjaldt bare å ha penger når det ikke var varer i butikkene. Men allikevel vil den enkelte lett kunne resonnerer som så, at hvis jeg kan heve mine pengeinntekter, så kan jeg heve forbruket. Men sett fra samfunnets synspunkt kan vi bare leve av det vi kan produsere av varer og tjenester. En økning av pengeinntektene i samfunnet betyr ikke at alle kan leve bedre. Det kan en bare oppnå ved å produsere mer.

Men det var likevel forståelig at da frigjøringen kom, så de grupper som krigen fordelingsmessig sett hadde rammet hardest, det slik: Nå er krigen slutt, nå må vi søke å vende tilbake til den levestandard vi hadde i 1939, og midlet var for den enkelte å kreve og få høyere pengeinntekter. De som hadde fått sin stilling relativt forbedret under krigen, fant det på sin side nødvendig å verge seg mot en tilbakevending til tidligere forhold. Hvis en skulle ha imøtekommet alle slike krav på heving av inntektene, kravet fra jordbruket, fra skogbruket, fra fiskerne og fra næringslivet for øvrig om større priser, og kravet fra lønnsarbeiderne om høyere lønninger, kunne det bare ha én følge, nemlig høyere priser på alle varer. Samtidig ville endringene i pengeinntektene kunne medføre en ytterligere forskyvning mellom gruppene.

Den linje den daværende regjering slo inn på og som den nåværende fremdeles følger var å forsøke å holde levekostnadsnivået noenlunde stabilt og dermed gi pengene en sikker verdi og bytteevne overfor varer, for samtidig gjennom en utjevning mellom gruppene å bøte på den ulikhet som var skapt under krigen. En nevner nedsettelsen av prisene på fisk og en utjevning i jordbruket mellom de forskjellige grupper av produsenter. En gikk med på et alminnelig tillegg på 4 øre pr. liter melk og et ekstras tillegg på 3 øre til melkeprodusenter i fjellbygdene og nå også i fjordbygdene. Samtidig ble prisene på kjøtt og flesk forhøyet. På den måten skjedde utjevning av den ulikhet som var skapt i levevilkårene mellom dem som kunne drive planteproduksjon og dem som på grunn av naturforholdene er henvist til å drive melk- og kjøttproduksjon.

Det viktigste ledd i utjevningspolitikken var lønnsøkingen, først med 30 øre og deretter med 20 øre for timen. Det ble lagt vekt på å forsøke å hjelpe dem som allerede fra før hadde minst inntekter, således tekstilarbeiderne og papirindustriarbeiderne, som fikk ekstras tillegg.

Samtidig opprettholdt en det system som en fikk allerede i 1940 for regulering av andre inntekstarter, nemlig husleienedsettelsen, rentenedsettelsen og utbyttebegrensningen.

I denne utjevningsordning har da også engangsskatten sin betydning. En kommer senere tilbake til skattens mulige betydning som middel i pengepolitisk sanering, men skal nøye seg med å vise til de sosiale rettferdskrav som ligger bak tanken om engangsskatten.

Utjevningspolitikken føres nå videre gjennom den rentepolitikk en har slått inn på. I denne sammenheng må en også se de nye reglene om utbyttebegrensning. Det er ikke uten spesiell tillatelse fra Prisdirektoratet adgang til å dele ut mer enn 5 prosent utbytte, uansett hva utbyttet måtte ha vært før krigen. Formålet er det tosidige, å bevare midlene bedriftene til bruk ved nyanskaffelser av produksjonsutstyr, og samtidig regulere inntekten for denne gruppe av befolkningen. Til dette tiltaket er ytterligere føyd reguleringen av direktørlønninger og styrehonorarer.

Huseierne står i en spesiell stilling, idet de i 1940 måtte tåle 10 prosent nedsettelse av husleien, men samtidig ble renten satt ned med 20 prosent. Nå etter den nye rentesenkningen vil de stå noe bedre enn før krigen relativt til andre grupper. De vil komme til å stå relativt meget bedre enn før krigen, når en før eller senere må gi avkall på eller i hvert fall må lempe på de nåværende prisregler som forbyr å ta høyere priser på fast eiendom enn de som gjaldt 9 april 1940. Under forutsetning av at det alminnelige prisnivå kommer til å holde seg omtrent på samme høyde som i dag, vil denne gruppe få en gevinst som ikke er skapt ved noen produktiv virksomhet. For å vise et eksempel på hva det betyr, vil en nevne: En mann eide en leiegård på 100 000 kroner og med pantegjeld på 80 000 kroner. Hvis prisen stiger om 5 år til 170 000 kroner, har han framleis bare 80 000 kroner i pantegjeld. Mens han før krigen eide 20 prosent av eiendommens verdi, eier han nå over halvparten. For å motvirke en slik utvikling som ville være i strid med hele det programmet en har satt opp for utjevning av byrdene, er det det eneste riktige å innføre en verdaukskatt på faste eiendommer eksempel i form av en løpende rente av differansen mellom verdiene på de tidspunkt en velger til sammenligning. Denne skatt har den sterke begrunnelse at denne gevinst har vedkommende ikke bidradd det minste til å skape. Den må derfor føres tilbake til samfunnet.

Til denne stabiliserings- og utjevningsslinje knytter seg også fastsettelsen av
pundkursen til 20, for på den måten å gjøre det lettere å holde
stabiliseringsprogrammet. Regjeringen tillegger denne stabiliserings- og
345 utjevningsslinje en ganske avgjørende betydning som et middel til å sikre
arbeidernes levestandard og dermed bevare roen på arbeidsplassene. Det bør
være klart for enhver, at ingenting kan i dag mer bidra til å senke levestandarden
enn arbeidskonflikter. En arbeidskonflikt har nok også ellers den virkning at den
reduserer det totale nasjonalprodukt, men den er ikke så farlig når en har fulle
350 lager å gå på. Når en som i dag skal leve fra hånd til munn, er situasjonen en helt
annen.

Skjønt enkelte framleis synes å mangle evne, eller kanskje oftere vilje, til å forstå
verdien av denne stabiliserings- og utjevningsspolitikk, kan en konstatere en
355 almen tilslutning til denne linje. Særlig gledelig er det å se den forståelse som
preger den ansvarlige ledelse i de store næringsorganisasjoner. Det vitner om en
fordomsfri erkjennelse av at den merfortjeneste den enkelte kunne få ved
prisforhøyelse, ikke betegner noen tilvekst til landets realinntekt, men en
belastning av andre grupper i samfunnet og dermed en forskyvning som kan
360 medføre en alvorlig mangel på stabilitet i det økonomiske liv. Den enstemmige
uttalelse fra Samordningsrådet, som jo teller representanter fra alle de store
næringsorganisasjoner, angående reglene om utbyttebegrensningen, er et
vitnesbyrd om evnen til å se de økonomiske problemer i et videre
samfunnsmessig perspektiv enn tilfellet ofte var i førkrigstiden.

365 Av særlig betydning har vært den vilje og evne til å bidra til løsning av disse
ømtålige problemer som arbeidernes og arbeidsgivernes organisasjoner har vist,
og det grunnleggende arbeid som disse organisasjoner har utført i og utenfor
Norge. Ikke mindre viktig har vært den skjønnsomhet som i alminnelighet har
370 preget lønnsnemndas avgjørelser.

For å godtgjøre betydningen av denne stabiliseringspolitikk og oppslutningen
om denne, er det nok å vise til alle de vanskeligheter som flere land har fått å
kjempe med, når de har forlatt denne linje av politiske svakhetsgrunner.
375 Gjennom denne stabiliserings- og utjevningsspolitikken er dog allikevel bare
skapt et grunnlag for det videre arbeid. Målet for den økonomiske politikken
må være å heve levestandarden, og det første skrittet er å gjenvinne nivået av
1939. Dette kan bare skje på én måte, nemlig ved å produsere den samme

380 varemengde som i 1939. Men selv om vi produserte samme varemengde, ville enkelte måtte ned på en lavere levestandard enn før krigen, fordi visse grupper av befolkningen har fått en større andel av nasjonalinntekten enn før. Det er den pris en betaler for den likestillingslinje en har erklært seg til fordel for. Det bør rå full klarhet om dette punkt i drøftelsen om vår økonomiske politikk.

385

For å produsere samme varemengde og dermed gjenvinne nivået av 1939, har vi to kilder, vår arbeidskraft og vårt produksjonsutstyr. Disse reelle faktorer bestemmer den levestandard vi til enhver tid skal kunne ha.

390 Når det gjelder arbeidskraften, vil en først gjøre en bemerkning om et viktig forhold ved sammenligning mellom landene. Fordi arbeidskraften er den viktigste verdiskapende faktor, har mange andre land gjennom tapene av menneskeliv tapt relativt meget mer enn oss. Hvor smertefulle tapene kan være for den enkelte i det norske samfunn, er våre tap av menneskeliv små i forhold
395 til andre land. Frankrike f. eks. har tapt 500 000 mennesker, som regnet i forhold til folkemengden skulle tilsvare et tall for Norges vedkommende på ca. 35 000 mot et faktisk tap på 10 000. Frankrikes tap er således mer enn tre ganger så stort som vårt.

400 På grunnlag av forskjellig statistikk har Arbeidsdirektoratet foretatt en beregning over tilveksten i den arbeidsføre del av befolkningen (18-64 år) for tiden 31 oktober 1939 til 31 oktober 1945 og regner med en nettotilvekst på 55 000. Da det i 1939 er regnet med en arbeidsledighet på 58 000, skulle den disponible arbeidskraft nå være 113 000 større enn i 1939. Faktisk er imidlertid
405 ca. 10 000 flere enn i 1939 ute av produktivt arbeid. Det skyldes at 30 000 landssvikere er satt ut av arbeid, 5 000 nordmenn befinner seg i Sverige, 44 000 flere er opptatt i de militære styrker, mens det etter direktoratet er en skjult arbeidsledighet på 30 000 og en meldt arbeidsledighet på 14 000.

410 Den totale nedgang på 10 000 fremkommer ved at det er regnet med nedgang i sysselsetning i jordbruk, skogbruk og fiske på 10 000, 15 000 i forretningsvirksomhet og 12 000 i sjøfart, tilsammen 37 000. Samtidig har sivil administrasjon øket med 15 000, landtransport med 7 000 og bygge- og anleggsvirksomhet med 5 000.

415

Tallene viser klart hvilken betydning det har at landssvikere blir satt i produktivt arbeid. En finner ikke grunn til å komme nærmere inn på dette her, men vil bare

420 påpeke betydningen av at disse mennesker er med å skape det eksistensgrunnlag
vi alle lever av.

Med den evne og vilje arbeidernes og givernes organisasjoner har vist til å være
med å løse vanskelighetene er det all grunn til å tro, at ved medvirken fra disse
425 organisasjoner vil også dette problem finne sin tilfredsstillende løsning.

Tallet for folk i landets forsvar viser også klart belastningen av denne del av
arbeidskraft.

430 Av vesentlig betydning er det at den skjulte ledighet som skyldes feriementalitet
opphører. I den utstrekning det finnes arbeidsmuligheter i det produktive
arbeidslivet betegner også økningen av antall personer i siviladministrasjonen
med 15 000 en stor økonomisk, men nødvendig belastning.

435 For den reelle nasjonalinntekt er imidlertid ikke totaltallet over arbeidskraften
alene av interesse. Det er også av den største betydning hvorledes
arbeidseffektiviteten stiller seg. Det er på det rene at det har vært en betydelig
nedgang i arbeidseffektiviteten, dels som følge av den dårlige
ernæringssituasjonen under krigen, dels som følge av sabotasjeånden og til en
viss grad av feriementaliteten siden frigjøringen, og endelig og ikke minst av
440 mangelen på fagopplæring blant de nye aldersklasser som er kommet inn i
erhvervslivet. Knapphet på faglært arbeidskraft er merkbar i påtagelig grad i flere
av våre viktigste industrier, blant annet i jern- og metallindustrien og i
tekstilindustrien. I erkjennelse av dette har Regjeringen lagt fram proposisjon og
Stortinget gjort vedtak om økende bevilgninger til ekstraordinær
445 yrkesopplæring.

Foruten arbeidskraften vil tilgangen på produksjonskapital være avgjørende for
våre muligheter for å gjenvinne levestandarden av 1939.

450 Av den beregnede nedgangen i realkapitalen på 5 800 millioner 1939-kroner,
svarende til 18,5 prosent av en beregnet førkrigsrealkapital på 31 400 millioner,
inngår også nedgang i konsumkapital, møbler, klær m.v. I vedlegget om
nasjonalbudsjettet har en under avsnitt V forsøkt et anslag over den nødvendige
investering i produksjonskapital for å heve produksjonsevnen til førkrignivået.
455 En regner der med et totalbeløp på 2 620 millioner 1939-kroner, fordelt med
200 millioner på landtransport, 900 millioner på handelsflåten, 70 millioner på

hvalfangstflåten, 125 millioner på fiskebåter og fiskeredskaper, 125 millioner på husdyrbestanden, 500 millioner på bygninger, maskiner osv. industri, 400 millioner i varelager til industrien og 300 millioner i varelager i handelen. Summen 2 620 millioner blir således ikke engang halvparten av den samlede kapitalreduksjon under krigen.

Den nødvendige gjenanskaffelse vil måtte skje til dels ved innenlandsk produksjon, men kanskje vesentlig ved importoverskudd for å muliggjøre et høyst nødvendig forbruk.

Tar en omsyn til at det samtidig med gjenreisingen vil måtte foregå en betydelig nyinvestering, kommer en kanskje opp i et totalt investeringsvolum på mellom 4 000 og 5 000 millioner 1939-kroner eller 6 000-8 000 millioner etter prisene i dag. Under forutsetning av at en kunne klare samme årlige investeringsvolum som i 1939, måtte en likevel bruke 8 til 10 år på gjenreisingen, om denne skulle skje ved egen produksjon uten importoverskudd. Dette ville bringe forbruket sterkt ned og betinge så ugunstige vilkår for store befolkningslag at det neppe ville være mulig.

For å få en oversikt over problemenes art og omfang har en i avsnittet om nasjonalbudsjettet i vedlegg 11 søkt å stille opp en beregning for en gjenreisingsperiode på 5 år (1946-1950). Av avgjørende betydning vil være størrelsen av nasjonalinntekten i den kommende femårsperiode, bestemt av de enkelte næringers avkastningsevne rent mengdemessig sett. På samme grunnlag som byrået har byttet i sine beregninger, har en anslått den samlede nasjonalinntekt i 1946 til 4 200 millioner 1939-kroner eller til 6 700 millioner kroner i løpende kroneverdi. Ut fra det utgangspunkt at en nå befinner seg omtrent på 1934-1935 års nivå, har en regnet med samme tilvekst i nasjonalinntekten som i årene 1835-39, nemlig med 900 millioner 1939-kroner, det vil si gjennomsnittlig 225 millioner kroner pr. år. En er fullt klar over at betingelsene er atskillig ugunstigere enn i 1935, ikke minst fordi en må regne med en sterkt avtagende befolkningstilvekst, som helt vil stanse omkring 1950. Men den totale tilvekst siden 1935 utgjør likevel omlag 200 000 mennesker i arbeidsfør alder. Under disse forutsetninger er en kommet fram til en årsinntekt i 1950 på 8 200 millioner i løpende kroner under forutsetning av samme prisnivå som i dag.

For i det hele tatt å kunne drøfte problemene har en måttet stille opp visse

forutsetninger med omsyn til importoverskudd og har regnet et slikt overskudd på 1 000 millioner alternativt 800 millioner pr. år. Videre forutsettes et gjennomsnittlig privat forbruk for 5-årsperioden av 95 prosent av 1939-nivået, f. eks 90 prosent for 1946 og 100 prosent i 1950. Under disse forutsetninger viser det seg at av avgjørende betydning for tempoet i gjenreisningsvirksomheten vil være det offentliges forbruk, det vil si statens og kommunenes forbruk av varer og tjenester. En har for illustrasjonens skyld satt opp tre alternativer, 1 000, 1 200 og 1 500 millioner i nåtidskroner i offentlig forbruk. Det offentlige forbruk for 1945-46 er budsjettet til ca. 1 500 millioner kroner. Regnet for hele 5-årsperioden under ett vil de forskjellige alternativer bringe investeringsvolumet til å variere fra 5 000 millioner til 8 500 millioner nåtidskroner, det vil si et overskudd på henholdsvis 1 000 stigende til 4 500 millioner i nyinvestering utover den rene gjenreisningsinvestering, når en setter gjenreisningsbehovet til 4 000 millioner nåtidskroner. En vil av dette se at det ikke bare er konkurranseforhold mellom investering og forbruk, men også mellom offentlig og privat forbruk. Under det høyeste alternativ for offentlig forbruk på 1500 millioner pr. år, vil en etter de gitte forutsetninger ikke engang kunne fylle den plan en har lagt fram for bygging av 100 000 leiligheter, som i hvert fall vil koste 1500 millioner kroner.

Disse tall er selvsagt bare tilnærmet riktige, men de er nødvendige til belysning av de problemer vi står overfor i den økonomiske politikk, og ikke minst i den offentlige budsjettpolitikk. En rasjonelt ledet bedrift vil måtte stille opp budsjetter for framtidige disponeringer så som innkjøp av råvarer, maskiner, nye anlegg, ansettelse av arbeidere og funksjonærer. På samme måte må vi handle for å kunne løse de problemer vi står overfor for landet som helhet.

En fører nå videre dette arbeid med nasjonalbudsjettet, som først vil få sin fulle betydning i de planer som seinere vil bli lagt fram for disponering av våre valutareserver og for disponering av materialer og utstyr til gjenreising og nybygg.

Innførselen etter frigjøringen. Det kan ha betydelig interesse å se på i hvilken utstrekning en hittil har klart å følge et slikt program som her er antydnet. Takket være det store arbeid som var gjort av Regjeringen i London, kom importen hurtig i gang. Ifølge de nylig offentliggjorte oppgaver over vareomsetningen med utlandet i 1945 var det for månedene mai-desember et importoverskudd på omkring 900 millioner kroner. Importen utgjorde 1 085 millioner og eksporten

187 millioner kroner. En nærmere gjennomgåelse av tallene viser klart at en betydelig del av importen, spesielt i den første tid, er gått med til rent forbruk. Innførselen av matvarer utgjorde således et totalbeløp på 435 millioner og innførselen av klær likeledes et betydelig beløp, mens den samlede eksport, som
540 nevnt, bare utgjorde 187 millioner. Når en har fulgt denne politikk, skyldes det at en har ansett det nødvendig å heve arbeidseffektiviteten gjennom øking i forbruket, selv om dette i første omgang skulle bety en fortæring av kapital i form av nedgang i valutareservene i utlandet. Men spesielt i de siste måneder av året er kommet inn betydelige mengder av råvarer og hjelpestoffer til vårt
545 næringsliv. Importen av spinnestoffer utgjorde således ca. 40 millioner, brenselstoffer 131 millioner, maskiner og metaller 100 millioner kroner. Mens importen av forbruksvarer i juni-juli utgjorde ca. 80 prosent av totalimporten, var den i november falt til ca. 30 prosent. Av særlig interesse er å merke seg at importen av skip utgjorde 167 millioner kroner. Dette tall gir dog ikke på noen
550 måte noe fullstendig bilde av de tiltak som er tatt til gjenreising av handelsflåten. Allerede ved årsskiftet var bestilt skip for tilsammen 730 000 br. reg. tonn fordelt på 228 skip, hvorav 141 skip på tilsammen 190 000 br. reg. tonn er kontrahert i Norge, mens den vesentlige del er bestilt i Sverige med 493 000 tonn. Siden årsskiftet har en undertegnet nye kontrakter på tilsammen 200 000
555 br. reg. tonn. Stortinget vil også få seg forelagt spørsmålet om å kjøpe alle eller en del av de skip som Norge nå har befraktet på «bare boat» basis i U. S. A. I England, Danmark, Canada og Holland er også foretatt nye kontraheringer.

Disse kjøp og bestillinger betegner store valutaattellinger og store forpliktelser for nasjonen for fremtiden. Når regjeringen har gjort dette, er det ut fra en klar
560 erkjennelse av skipsfartens betydning som valutakilde og den derav følgende betydning for hele vår levestandard. Den vitner også om tillit til at rederne også i fremtiden vil ha den samme evne til fortsatt som hittil å gjøre seg gjeldende på fraktmarkedet hvor en kan frykte for at konkurransen kan bli hård i årene
565 framover, og at vår sjømannsstand som har en så stor del av krigens byrder, fortsatt vil hevde sin høye standard. Det er på sin plass i denne forbindelse å nevne hvorledes våre sjøfolk etter flere års utefart fortsatte å seile til de fikk avløsning.

Aktivitetsøkningen siden frigjøringen. Et mål for aktivitetsøkningen finner en i
570 antallet av folk som er kommet inn i arbeidslivet etter frigjøringen. I april 1945 viste statistikken en sysselsettelsesgrad av 86 prosent når gjennomsnittet for 1941 settes lik 100. I mai og juni var det en nedgang i antallet av sysselsatte

575 arbeidsløshetstrygdene på tilsammen 35 200 som brakte indeksen ned i 79. Senere, fra juli måned, har tallet stadig øket, og i november er 10 306 kommet inn i arbeidet, og indeksen er derved brakt opp i 86. Det er av særlig interesse å nevne at av stigningen i november falt i 700 på tekstil- og bekledningsindustri, 500 på jern- og metallindustri og 500 på nærings- og nytelsesmiddelindustri.

580 Også for desember viser de foreløpige oppgaver en økning, nemlig på ca. 3 200, men Direktoratet anfører at denne oppgaven sannsynligvis mer er av statistisk art enn reell. Det er allikevel bemerkelsesverdig at det er en oppgang, idet man ellers regner med en sesongbetonet nedgang i desember måned. En nevner at det 585 også i 1945 var en slik nedgang i enkelte yrker, spesielt i anleggsvirksomhet med 2 800 mann og i hermetikkindustrien med 1 300.

Samtidig som antallet av sysselsatte stiger, er imidlertid også antallet av helt arbeidsløse steget, nemlig fra 9 600 i mai til 16 500 i november. Dette henger til 590 en viss grad sammen med at fellesferiementaliteten begynner å overvinnes, slik at de ledige melder seg på arbeidskontorene, men skyldes også formodentlig at et betydelig antall er kommet ut av de væpnede styrker.

Sysselsettingsproblemet som hang sammen det store antall folk på de tyske 595 arbeidsplasser, har således vært løst på en langt mer tilfredsstillende måte enn de fleste våget å håpe på under krigen. Det må kunne sies at Norge for såvidt står i en gunstig stilling blant de krigførende land som kjemper med omstillingsvanskene fra krig til fred. Dette skyldes blant annet det grundige forberedelsesarbeid som ble utført både hjemme og ute.

600 Tempoet i gjenreisingen, spesielt da gjenoppbyggingen av krigsherjede strøk og boligbyggingen vil spesielt i 1946 være avhengig av tilgangen på materialer og faglært arbeidskraft. Det er av denne grunn nødvendig å beholde kontrollen med fordelingen av bygningsmaterialer. Forsyningsdepartementet har satt opp 605 en plan bygget på forutsetningen om at det skal oppføres 18 600 leiligheter, hvorav 3 600 i Finnmark og Nord-Troms. Planen vil bli forelagt Stortinget som egen melding.

En slik plan er nødvendig for at en kan være sikker på at byggetiltakene blir satt i 610 verk etter samfunnsmessig prioritet. En må konsentrere seg om nybygg som kan skaffe nye boliger, mens reparasjoner som det ikke haster med, må utstå selv om de kan sies å være både ønskelige og nødvendige.

615 Også statens og kommunenes byggevirkksomhet må innpasses i denne planen. Finansdepartementet har allerede meddelt de forskjellige departementer at selv om bevilgning til byggetiltak er gitt, eller vedkommende etat disponerer overførte bevilgninger, må tillatelse innhentes fra Forsyningsdepartementet før bevilgningen anvendes. Tilsvarende pålegg vil bli gitt kommunene.

620 Idet en for øvrig viser til meldingen som forutsettes å bli gjort til gjenstand for en særskilt gjenreisingsdebatt, skal en nevne at en hittil har anvendt 58 millioner kroner til gjenreisningen i Finnmark og Nord-Troms i tillegg til de beløp som er anvendt av fagetater som telegrafverket, veivesenet og havnevesenet.

625 I alt kan en utvilsomt konstatere en påtagelig bedring fra forholdene ved frigjøringen. Dette finner sitt uttrykk i den offisielle produksjonsindeks som i mai måned viste et tall på 60, med 72 for hjemmeindustrien og 35 for eksportindustrien.

630 I alt kan en utvilsomt konstatere en påtagelig bedring fra forholdene ved frigjøringen. Dette finner sitt uttrykk i den offisielle produksjonsindeks som i mai måned viste et totaltall på 60 med 72 for hjemmeindustrien og 35 for eksportindustrien. I desember er tallene henholdsvis 79, 97 og 53. Tallene er
635 ikke uten videre sammenlignbare med tallene før krigen. I jern- og metallindustrien regner en med utførte timeverk, ikke med produsert mengde, og en må ved sammenligningen ta omsyn til den noe nedsatte arbeidseffektivitet.

640 For spørsmålet om de fremtidige muligheter er en oversikt over våre valutabeholdninger av vesentlig interesse. Hvis en ser bort fra Norges Banks seddeldekningsgull, som omgjort i dollar utgjorde 54,4 millioner dollar, men regner med midlertidig anbrakt gull, får en at vi ved årsskiftet hadde ca. 170 millioner i dollar og 74 millioner i pund. En har da gått ut fra at ca. 75 prosent
645 av de midler som inntreffer i Innskudds- og trekk-kontoret, henholdsvis 15 millioner pund og 23 millioner dollar ikke vil bli hevet i fremmed valuta, men i norske kroner.

Samtidig påhviler det ubetalte forpliktelser på ca. 57 millioner dollar, hvorav ca.
650 32 millioner i betaling for Civil Affairs-varer.

De løpende valutainntekter av flåten anslåes av Nortraship til 2,5 millioner dollar og ca. 730 000 pund pr. måned. Til dette kommer hyrebeløp som trekkes
655 hjem, ca. 4 millioner dollar og 750 000 pund pr. år. Hvor stor eksporten vil være i 1946 kan en ikke ha noen sikker mening om, men den kan neppe anslås til mer enn høyden 700 millioner kroner.

Ved siden av våre beholdninger og de løpende valutainntekter har en adgang til
660 å disponere en kreditt for Norges Banks regning på 16 millioner dollar, og vi kan i sin tid trekke på det nye valutafond og søke lån i den nye gjenreisingsbank etterhvert, i alt 67,6 millioner dollar, når vi har betalt grunnfondsinnskuddene på 12,5 + 0,75 millioner dollar, tilsammen 13,25 millioner dollar. Vi har også et tilbud fra den amerikanske Export-Import-Bank om en kreditt på 50 millioner
665 dollar. En har foreløbig ikke villet akseptere den klausul at varene skal fraktes på amerikanske skip. En har dog fra ansvarlig hold mottatt forsikringer om at vedkommende amerikanske myndigheter vil benytte i stor utstrekning den diskresjonære adgang de har til å dispensere fra klausulen.

670 Da det i den amerikansk-engelske låneavtale som forøvrig ennå ikke er godkjent av de amerikanske myndigheter, er forutsatt at en del av sterlinglandenes pundtilgodehavender skulle kunne nedskrives, finner en grunn til å opplyse at en fra ansvarlig hold er meddelt at dette ikke vil gjelde norske pundtilgodehavender. Om spørsmålet om konvertering av pund til dollar i
675 henhold til nevnte avtale foreligger ingen nye opplysninger.

For valutaspørsmålet kan det bety en del hvorledes oppgjøret med rederne skal foretas, idet det har vært foreslått at assurancesummen for tapte skip, i alt ca. 70 millioner pund, skal stilles til disposisjon for rederne. Det har imidlertid vært
680 forutsetningen at rederne skulle stå likt med andre borgere overfor de gjeldende bestemmelser som gir adgang til å kreve valuta avstått.

Etter de opplysninger en sitter med, oversteg de forretningsmessige tilgodehavender i U. S. A. pr. 1 januar 1940 forretningsmessig gjeld med 37,7
685 millioner dollar, men av forståelige grunner kan en vanskelig gjøre regning med å få noen del, i hvert fall ikke noen betydelig del, av disse valutareserver stillet til disposisjon.

For å kunne vurdere den valutamessige stilling må en ta omsyn til de avdrag som
690 er betalt, på utenlandsgjelden og de nye kreditter som er opptatt.

695 Staten har avbetalt ca. 9 millioner pund på egen gjeld, bl. a. ved innfrielse av dollarlånene av 1923 og 1924 og har dessuten betalt avdrag på de statsgaranterte bankers utenlandsgjeld med 1,4 millioner pund. På privat gjeld, vesentlig pantegjeld i forliste skip, er avbetalt 4,5 millioner pund. I alt er nedbetalt 14,9 millioner på utenlandsgjelden.

700 Samtidig er opptatt nye kreditter, særlig i Sverige. Ved kontrakt av april 1944 ble truffet avtale med den svenske stat om en kreditt på 200 millioner svenske kroner til forsyningskjøp i Sverige. Kreditten løper med 3 1/2 prosent rente fra det tidspunkt den utnytttes. Av denne kreditt var inntil utgangen av juni 1945 bare brukt ca. 14 millioner kroner, men det var inngått kontrakter for betydelig større beløp. Hele kreditten vil være oppbrukt innen utgangen av 1946 ifølge 705 den betalingsavtale som nå er inngått med Sverige for 1946. Avtalen inneholder ikke bestemte regler om avbetaling idet det heter at forhandlinger herom skal opptas når en får oversikt over Norges betalingsbalanse og evne til å foreta tilbakebetaling, dog senest innen 5 år.

710 I tilslutning til avtalen gav Sveriges riksbank en kreditt på 10 millioner svenske kroner som kan anvendes til kjøp av valutaer som det er knapphet på. I slutten av 1944 yttet Riksbanken dessuten en «evakueringskreditt» på 4,5 millioner svenske kroner som imidlertid ikke er blitt benyttet.

715 Til dekning av utgifter vedrørende legasjonen, renter på lån m. v. gav den svenske stat 14. juni 1945 en ytterligere kreditt på 15 millioner kroner med 1 prosent rente.

720 80 millioner svenske kroner ble stilt til disposisjon mot betaling av pund til dekning av utgifter ved bygging av skip i Sverige. Halvparten, 40 millioner svenske kroner, ble overtatt av de svenske verksteder, mens den svenske stat overtok de øvrige 40 millioner på det vilkår at dersom det fra svensk side ikke innen 5 år regnet fra 15 juni 1945 er funnet anvendelse for pundene eller det ikke har vært mulig å konvertere dem i annen valuta enn pund, skal enten 725 pundene kjøpes tilbake eller det skal utstedes et norsk statslån i Sverige til betaling av dem.

I forbindelse med inngåelsen av betalingsavtaler med en rekke europeiske land er det fastsatt grenser for det omfang hvori Norge og vedkommende land yter

hverandre gjensidig kreditt. Størrelsen av disse grensene er i betalingsavtalene fastsatt slik: Belgia 67,7 millioner kroner, Finnland 4,5 millioner kroner, Holland 37,4 millioner kroner, Tsjekkoslovakia 8,4 millioner kroner. Avtalen med Finnland er formelt en clearingavtale. I nær framtid ventes undertegnet en
735 avtale med Frankrike. Disse kredittgrensene blir det naturligvis bare i unntakstilfelle tale om å utnytte fullt ut. Prinsipielt ønsker en at betalingsforbindelsene med vedkommende land noenlunde skal balansere, men gjennom slike gjensidige kreditter innbygd i avtalene har en villet skape muligheter for de avvikelser fra balanse som forholdene måtte gjøre påkrevd.
740 Overstiger saldiene de fastsatte beløp, må debitorlandene betale det overskytende i gull eller fri valuta. Det er å vente at enkelte land i større eller mindre utstrekning kommer til å utnytte den adgang til kreditt i Norge i den nærmeste tid framover som er åpnet gjennom betalingsavtalene.

745 Valutasituasjonen er ikke lys for så vidt angår de land som er særlig leveringsdyktige, såsom Sverige og Sambandsstatene. For så vidt Sverige angår, er det lyktes å skaffe balanse i betalingsanslaget for inneværende år, takket være forsyningskreditten av 1944, men betalingene i 1947 og følgende år vil reise betydelige problemer. Det er i denne forbindelse nok å nevne at den samlede
750 sum for nykontraheringene for norsk regning i Sverige pr. i dag utgjør 609 millioner kroner. Herav er dog ca. tredjeparten allerede betalt eller avsatt.

Hva dollar angår, hadde man, som det fremgår av det anførte, ved årsskiftet i behold etter fradrag av inngåtte forpliktelser ca. 113 millioner dollar, som var
755 anbrakt dels i gull, dels i banker og verdipapirer. I betraktning av at dette beløp med tillegg av de relativt beskjedne løpende dollarinntekter representerer hva man har visshet for å kunne disponere i 1946, vil det være nødvendig å utvise den største forsiktighet ved lisensieringen og reservere dollarvalutaen for vitale gjenreisingsbehov med preferanse for de valutaskapende næringer. Regjeringen
760 har selv sagt sin oppmerksomhet henvendt på ønskeligheten av å oppnå amerikanske kreditter på akseptable vilkår og arbeider stadig hermed.

I forbindelse med import- og valutakontrollen vil en også nevne det nødvendige i å unngå de uheldige virkninger som masseimporten etter forrige krig fikk for
765 visse deler av vår hjemmeindustri.

I tilslutning til denne alminnelige oversikt skal jeg gi noen data vedrørende utsiktene de enkelte næringer for 1946.

I jordbruket vil underskuddet på fosfater fortsatt gjøre seg gjeldende, så en må regne med atskillig lavere avling enn i 1939. Kjøtt- og fiskeproduksjonen vil fortsatt bli mindre enn før krigen. Melkeproduksjonen vil også avhenge sterkt av tilgangen på importerte forstoffer. Totalt sett er det på det rene at jordbruket vil gi atskillig mindre enn i 1939. Dette betyr meget for jordbruket, som beskjeftiger bortimot 1/3 av den samlede befolkning. Under jordbruket kan en nevne pelsdyravlen, som brakte inn 30-40 millioner før krigen i valuta, og selv om bestanden kan ta seg forholdsvis fort opp, kan en neppe regne med mer enn halve valutatilgangen.

Skogbruket. En regnet med å forsøke et avvirkningsprogram for 1945-46 på bortimot 5 1/2 million m³, men pr. 15 januar i år var det bare avvirket 1,4 millioner m³. Fagfolk mener at det skulle være mulig å komme opp i noe over 4 millioner m³. Dette betyr ikke bare fare for en forsinkelse av gjenoppbyggingen, men treforedlingsindustrien vil kunne gå glipp av den høykonjunktur som er til stede for papir og i noen grad for cellulose. Treforedlingsindustrien arbeider med ca. 30 prosent kapasitetsutnyttelse, mens den uten vanskelighet kunne få avsatt alt den kunne produsere. Uten å gå nærmere inn på årsakene kan en bare konstatere det alvorlige i at våre konkurrenter får et betydelig forsprang i den konkurransen som senere vil bli mer merkbar enn den er i dag.

Fiskeriene. Både storsildfisket og Lofotfisket har slått godt til, og i motsetning til førkrigsårene er det for tiden ikke avsetningsvanskeligheter. Det synes muligheter for å komme opp i en eksportverdi på ca. 250 millioner kroner.

Skipsfarten. I 1939 seilte flåten inn hele 776 millioner kroner, og derav var i hvert fall 450 millioner netto for landet. Fraktinntektene er nå meget gode, og etter den forlengelse som er foretatt av kontrollen av det internasjonale fraktmarked skulle en kunne regne med disse frakter praktisk talt hele 1946. Valutainntektene anslås som før nevnt til 2,5 millioner dollar og 730 000 pund pr. måned.

Hvalfangsten. Mens en i 1939 hadde 12 kokerier og 90 hvalbåter, som gav et utbytte på 36 millioner kroner, har en nå 6 kokerier og 50 hvalbåter, og hittil har fangsten vært dårlig.

Turistnæringen gav før krigen 80 millioner kroner netto for landet. Den gir

formentlig bare en brøkdel i 1946.

810

Industrien. Det er en påtagelig forskjell mellom hjemmeindustri og eksportindustri. Den typiske hjemmeindustri går mot full produksjon og jevn sysselsetting på et nivå omtrent som i 1939, men i eksportindustrien ser vi store topper og store bunner.

815

Jern- og metallindustrien beskjeftiget før krigen ca. 42 000 mann, men vil nå sannsynligvis klare å beskjeftige 53 000 mann. En undersøkelse hos bedriftene viser at de har ordres for år framover. Forsyningssituasjonen har vært varierende, men mangelen på faglært arbeidskraft gjør seg sterkt gjeldende.

820

I tekstilindustrien kan en regne med en noe høyere beskjeftigelse enn før krigen, 12 900 i 1939, 13 400 nå. Produksjonsresultatet blir dog langt mindre, fordi en mangler faglært arbeidskraft. En vesentlig rolle spiller for øvrig den skjevhet og svakhet som vår tekstilindustri lider av. Vi kan klare oss noenlunde når det gjelder spinning av ull ved hjelp av leiespinning i Belgia, men når det gjelder bomullsgarn, har vi alltid vært avhengig av utlandet. Norske fabrikker dekket normalt ikke mer en vel 20 prosent av behovet for garn til tilvirkning av trikotasje. Finnland skal spinne 1000 tonn bomull for oss, og det er håp om å få ytterligere 500 tonn derfra. Likeledes har det vært forhandlet om spinning i Italia. Replageriene kan heller ikke regne med å få mer enn 50 prosent av det normale råstoffbehov dekket i 1946.

825

830

Bekledningsindustrien er noe bedre stillet for så vidt som en der kan regne med å få inn ferdige tøy, men det er et spørsmål om vår valutadisponering. En regner med en mindre beskjeftigelse i bekledningsindustrien og derfor mindre produksjon i denne industri.

835

Nærings- og nytelsesmiddelindustrien. Det er klart at bedrifter som legger ned hermetisk kjøtt ikke har råstoffer nok, men en kan regne med at fiskehermetikkfabrikkene skulle klare å få en god sesong hvis de får tilgang på emballasje og olje.

840

I eksportindustrien har alltid spørsmålet om markeder vært avgjørende, og her har en samme problem på nytt, men i andre former, fordi så mange økonomisk sett irrasjonelle momenter kommer inn. Det kommer klart fram i bergverksindustrien, som står verst.

845

Den vesentligste del av bergverksindustriens produkter gikk til Tyskland, og det
850 vil avhenge av stormaktenes holdning hvilken produksjon Tyskland skal tildeles
av jern og stål. Det vil være helt avgjørende for vår jernmalmindustri, rent
bortsett fra at Syd-Varanger ble bombet og ikke er i stand til å produsere på de
første to år. Kan vi få andre markeder vestover? Det er et spørsmål som man ikke
855 bør se for lyst på. En regner, at mens bergverksindustrien i 1938-39 beskjeftiget
vel 6 000 mann, kan den ikke klare mer enn halvparten nå, og enda er det
tomgang i flere bedrifter, idet Sulitjelma og andre bedrifter går med en veldig
statsstøtte. Der kan en vanskelig se noen synderlig bedring de første årene.

Til dels samme forhold gjør seg gjeldende i elektro-metallurgisk-industrien, hvor
860 årene 1938-39 jo på en måte var normale år. Behovet for f.eks. ferro-mangan var
jo vesentlig bestemt av rustningene. Det er, så vidt en kan se, ingen utsikt til at
en skal kunne få avsetning for mer enn en liten del av produksjonen før krigen,
hvis det ikke på nytt skal bli et rustningsvanvidd hele verden over. En må derfor
se i øynene at krisen i elektro-metallurgisk-industrien ikke er noe forbigående
865 forhold. Alle disse legeringsmetaller er krigsviktige, og ikke noe land tør innlate
seg på å legge ned bedrifter som produserer f.eks. aluminium eller ferro-mangan,
selv om det er aldri så meget fordelaktigere å kjøpe i Norge.

Dette forhold gjør seg også gjeldende i visse deler av den elektro-kjemiske
870 industri, spesielt i karbidindustrien, hvor England før krigen tok 95 prosent av
en produksjon på vel 60 000 tonn. Under krigen har England bygd en
karbidfabrikk selv, med en produksjonskapasitet av 90 000 tonn. Ellers er det jo
i elektro-kjemisk-industrien flere lyspunkter som knytter seg spesielt til Hydros
fabrikker, som kan finne avsetning for alt som kan produseres.

875 I treforedlingsindustrien er forholdene klarlagt allerede ved det en har sagt om
skogbruket. Det er tømmermangelen som preger det hele.

Jeg har hittil vesentlig behandlet den realøkonomiske situasjon. Den er
880 avgjørende for den varetilgang som den løpende produksjon kan skaffe som
grunnlag for vår levestandard. Når en skal bedømme en pengepolitisk
foranstaltning, må en derfor alltid spørre om hvilket realøkonomisk formål den
pengepolitiske foranstaltning skal tjene. Ikke under noe forhold må
pengepolitikken stilles opp som et mål i seg selv. Pengepolitikken er et
885 virkemiddel for den realøkonomiske politikk og må avpasses etter denne. Bare

på den måten kan en sikre full og rasjonell utnytting av våre produktive ressurser og bidra til en rettferdig fordeling.

890 Allerede på et tidlig tidspunkt under okkupasjonen hadde Norges Bank tatt opp
til forberedelse tiltak som banken mente måtte settes i verk til sanering av
pengestellet etter den tilstand dette var blitt brakt i gjennom tyskernes uttak i
Norges Bank. Om disse påtenkte saneringstiltak viser en til Norges Banks
forslag som følger som vedlegg til stortingsmeldingen. Saneringen skulle bestå av
895 flere ledd: Innbytting og delvis sperring av sedler, registrering og delvis binding
av bankinnskudd, registrering av verdipapirer, liksom det skulle utskrives en
engangsskatt på formuesstigning til nedbetaling av forskuddskontoen i Norges
Bank. Som ledd i denne saneringsprosessen var også påtenkt å skulle inngå
opptakelsen av et større innenlandsk lån.

900

Disse forslag ble i atskillig omarbeidet form lagt til grunn for loven av 5.
september 1945 om visse finansielle tiltak. Med hjemmel av denne lov ble
samme dag utferdiget en kongelig resolusjon som er gjengitt i meldingen.

905 Som ledd i saneringen ble foretatt en formuesregistrering. Det endelige resultat
av denne foreligger ennå ikke. Men de foreløpige oppgaver viser at av et
seddelomløp pr. 7. september 1945 på ca. 1403 millioner kroner ble 1 281
millioner presentert til innløsning. Hertil må en dog regne en del beløp
utenlands. Mot merke E 342 og 343 ble utbetalt i nye sedler 293 millioner
910 kroner, mot skjema A 503 millioner kroner, til dekning av bankenes
kassebeholdninger 102 millioner kroner, i alt 903 millioner kroner, mens 27
millioner kroner ble kreditert separat foliokonto og 351 millioner kroner
overført til riksinnskudd. Når alle tall foreligger, antar en at det uinnløste beløp
vil dreie seg om ca. 100 millioner kroner.

915

Av en samlet innskuddsmasse pr. 7 sept. 1945 på ca. 8 000 millioner kroner er i
alt registrert 6 691 millioner kroner. Da en ikke har noen oversikt over hvor
store innskudd som var fritatt for registrering, kan en foreløpig ikke uttale noe
om hvor store uregistrerte beløp som vil tilfalle statskassen.

920

Foruten riksinnskudd av innløste sedler på 351 millioner kroner har en
riksinnskudd på folio- og termininnskudd på ca. 802 millioner, tilsammen 1
153 millioner kroner. Fra dette beløp går frigitte riksinnskudd tilhørende
offentlige kasser på ca. 15 millioner kroner og frigitte riksinnskudd på 200 kr. og

derunder, uten at beløp herfor kan oppgis nøyaktig.

930 Av verdipapirer er hittil registrert 8 336 millioner norske kroner, 27 millioner svenske kroner, 8 millioner danske kroner, 67 millioner dollar, 2 millioner pund, 36 millioner francs, 9 millioner sveitsiske francs, 1 million mark, 15 millioner finske mark og 1 million rubler, samt noen mindre poster i andre valutaer.

935 Den 21. september 1945 satte Finansdepartementet fram proposisjon nr. 11 for 1945 om engangsskatt på formuesstigning. I § 1 var det foreslått at de midler som kom inn på skatten, skulle anvendes til nedbetaling av tyskernes forskuddskonto i Norges Bank. Proposisjonen ble tatt tilbake ved kongelig resolusjon av 17. oktober 1945.

940 Ny proposisjon til loven om engangsskatter er satt fram i forbindelse med budsjettet. Det nye utkast inneholder ingen bestemmelse om at midlene skal anvendes til nedbetaling på forskuddskontoen. Midlene foreslås innsatt på særskilt konto i Norges Bank, og det overlates Stortinget senere å bestemme over anvendelsen.

945 Proposisjonen tar sitt utgangspunkt i de betraktninger som er gjort foran om at krigsøkonomien i Norge i sine realøkonomiske virkninger ikke er forskjellig fra dem en kjenner i andre krigførende land. Dette reale resultatet er i det vesentlige uavhengig av den måte finansieringen skjedde på. Pengeuttellingen er ikke de
950 reale krigsutgifter. De bare representerer og gir regnskapsmessige uttrykk for hva som realøkonomisk har hendt. Posteringen av et forskuddsbeløp til tyskerne i Norges Banks regnskaper representerer således ikke noen tilleggsbyrde til disse reelle byrder.

955 Den realøkonomiske byrde for landet kan heller ikke endres ved noen nedbetaling fra statens side. En kan heller ikke ved avbetaling føre tilbake i hyllene de varer som er gått ut av dem under krigen som følge av krigsøkonomien. Heller ikke kan en disponere om igjen den arbeidskraft som er lagt ned på de tyske festningsanlegg.

960 Om forholdet mellom staten og Norges Bank i denne forbindelse har Norges Bank under ledelse av sin tidligere sjefdirektør uttalt seg i den beretning som er oversendt Stortinget om Norges Banks virksomhet under okkupasjonen. Det

965 heter her bl.a.: «Det er innlysende at Norges Bank som sådan ikke plikter å bære de byrder som er en følge av okkupasjonsmaktens krav. Det er for statens regning Norges Bank har måttet stille disse midler til disposisjon, og staten må derfor overfor Norges Bank stå ansvarlig for de utlegg banken har måttet gjøre.»

970

Til dette resonnement er i grunnen bare å bemerke at Norges Bank ikke har båret noen som helst byrde, bortsett fra at den nå praktisk talt ikke har inntekter ved utlån.

975 En må også ta avstand fra Norges Banks betraktninger hvor det sies at etter Norges Banks oppfatning er staten pliktig til å betale renter på disse utlegg. Det er innlysende heter det «at banken ikke ønsker å påføre staten større belastning enn nødvendig, men om statens renteplikt skulle det ikke være noen tvil».

980 Norges Bank beregnet i 1941 2 ½ prosent i renter for å kunne balansere sitt budsjett. I 1942 2 prosent, i 1943 1 ½ prosent og i 1944 1,35 prosent. Regjeringen ser slik på dette spørsmål at banken selvsagt skal ha godtgjørelse for det arbeid den utfører for staten, og at den derfor skal ha et tilskudd som motsvarer det som er nødvendig for å få dens regnskap til å balansere etterat
985 utbytte er utbetalt med en sats av 6 prosent Dette er imidlertid rett og slett en godtgjørelse til Norges Bank for utført arbeid, og ingen renter.

For å gjøre helt klart Regjeringens syn på forskuddskontoen, vil en også uttale at de inntekter som måtte komme inn ved erstatninger fra Tyskland enten ved salg
990 av tysk eiendom i Norge eller ved direkte erstatninger fra Tyskland, ikke uten videre skal betales til Norges Bank som avbetaling på forskuddskontoen.

Spørsmålet om hvorledes en skal anvende slike pengemidler, enten en skal tilintetgjøre dem eller utnytte dem på ny, er et spørsmål som bare kan avgjøres
995 ut fra den økonomiske situasjon, bl.a. den likviditetssituasjon en befinner seg i og den konjunkturfase en har på den tid da spørsmålet blir aktuelt. Dette har intet å gjøre med noen på forhånd bestemt rett eller plikt til å ta midlene inn til nedbetaling på forskuddskontoen. Det reelle spørsmål er om en ønsker å inndra noe av likviditetsmassen. Men dette har i og for seg ikke noe som helst å gjøre
1000 med et quasi juridisk spørsmål om nedbetaling.

Regjeringen har gitt uttrykk for denne oppfatning ved at 70 mill. av inntekten

1005 ved salg av aktiver som Direktoratet for fiendtlig eiendom forvalter, er blitt tatt til inntekt på statsbudsjettet. Halvparten herav fragår til dekning av utgifter som er forbundet med oppsamling og varetakelse av aktivene.

Spørsmålet om størrelsen av likviditetsmassen henger sammen med og har også av enkelte vært sterkt fremhevet i forbindelse med inflasjonsfaren. En 1010 inflasjonsartet prisstigning vil medføre en omfordeling av formuen i samfunnet til fordel for eierne av fast eiendom og annen fysisk formue og til skade for eierne av pengefordringer. En prisstigning vil også kunne medføre en nyfordeling av den løpende nasjonalinntekt og da til skade for lønnsmottakerne, fordi lønnsøkningen erfaringsmessig alltid vil ligge etter prisstigningen.

1015 Inflasjonsfaren beror på kjøpepresset, altså på at publikum ønsker og har evne til å etterspørre mer enn det som motsvares av varetilgangen. En må ta avstand fra de skjematiske betraktninger og beregninger som bygger på likviditetsmassen alene. Ved de fleste kjøp brukes det visstnok likvider, men om kjøpet skal skje, 1020 avhenger av mange andre omstendigheter: inntektssituasjonen, formuessituasjonen, lønnsomhetsutsiktene, herunder bedømmelsen av konjunkturutsiktene, karakteren av pris og mengdereguleringene osv. Selv om likviditetsmassen uttrykt i pengesedler og pengefordringer i dag er større enn noen gang før, følger derav ikke uten videre at den vil bli aktualisert i kjøp.

1025 Et moment som en må ta hensyn til i denne forbindelse, er at det under krigen har foregått stor pengesparing av en art hvor den som har spart, ikke har tenkt på å anvende midlene i nærmeste fremtid. Den hertil svarende fordringsmasse betyr ikke noen aktuell inflasjonsfare. Det gjelder her f.eks. sparing til trygging 1030 av alderdom eller barnas fremtid, eller for senere å skaffe seg utvei til kjøp av hus o.l. En slår fast at et avgjørende moment i kontrollen av inflasjonspresset er om det er varer til å møte den etterspørsel som i dag gjør seg gjeldende på grunn av det ekstraordinært store behov for varer, ikke minst på grunn av nedgangen i den relativt kortvarige konsumskapital. En peker i denne forbindelse på at et 1035 importoverskudd vil bidra meget til å dempe dette inflasjonspresset. Det skjer på to måter, dels ved at importoverskuddet bringer oss varer og derved minsker de udekkede behov i deres virkning på kjøpepresset, og dels ved at importoverskuddet bidrar til å inndra likvider.

1040 Til disse momenter kommer det etter departementets oppfatning avgjørende forhold at engangsskatten i beste fall kan bh utlignet først omkring årsskiftet

1946/47 og ikke vil bli betalt før i løpet av 1947. Skatten vil derfor bare i liten utstrekning kunne innvirke på den aktuelle pengepolitiske situasjon.

1045

Så lenge varemangelen gjør seg sterkt gjeldende, kan inflasjonstendenser med de derav følgende forskyvninger i formues- og inntektsfordelingen bare beherskes gjennom en effektiv kontroll med priser, lønninger, utbytter, avanser og andre inntektsformer, gjennom rasjonering og ved kontroll av import og investeringer.

1050

Ved disse reguleringer og ved tilskudd til prisutjevning akter Regjeringen i den nåværende situasjon fortsatt å følge den stabiliseringslinje som har kjennetegnet den alminnelige økonomiske politikk siden frigjøringen.

1055

Regjeringen mener at denne politikken vil føre fram. Siden frigjøringen er det skjedd en vesentlig minskning av kjøpepresset, ikke minst gjennom importoverskuddet på 900 mill. kr. Dette gir seg uttrykk bl.a. i et fallende seddelomløp og mindre svarthandel, liksom feriestemningen for alvor har begynt å gi seg. Prisnivået er holdt og kronen dermed gitt en bestemt kjøpeevne og verdi overfor varer, hvilket for den alminnelige forbruker er avgjørende. En har således full kontroll over de omstendigheter som kan føre til inflasjon. Ut fra de betraktninger som her er gjort gjeldende finner departementet ikke å kunne legge avgjørende vekt på engangsskatten som pengepolitisk virkemiddel. Men departementet mener at skatten ut fra en rettferdighetsbetraktning har sin plass blant de mange tiltak som ellers treffes til å utjevne formues- og inntektsforholdene i samfunnet.

1065

1070

Departementet peker på at spørsmålet om anvendelsen av midlene ikke behøver å avgjøres nå. Når skatten er innbetalt kan en i pengepolitisk henseende ikke oppnå noe mer ved å avregne midlene mot forskuddskontoen eller ved andre spesielle former for avskrivning. Slike avskrivninger blir rent formelle spørsmål. Derimot er det i høy grad et reelt spørsmål om en tilsvarende mengde midler av staten skal gis ut samtidig med at skattemidlene kommer inn. I denne forbindelse må det sterkt poengteres at budsjettets hele utgiftssum må sees under ett. Hvis staten anvender engangsskattens beløp f. eks. til

1075

gjenreisingsformål, betyr selve denne anvendelse at det derved bringes ut en likviditetsmasse lik det anvendte beløp, men det betyr ikke noen økning i forhold til den samlede likviditetsmasse som var til stede hos publikum før skattebeløpet ble inndradd. Det samme gjelder om staten skaffer seg midlene til gjenreisningen ved låneopptak. Også i dette tilfelle vil likviditetssituasjonen være den samme før og etter tiltaket. For likviditetssituasjonen hos publikum og

1080

bankene er det altså av underordnet betydning om gjenreisingen dekkes ved nye låneopptak eller ved anvendelse av midler som kommer inn ved skattepålegg. Hvis en derimot både inndrar skattemidler og dekker gjenreisingen ved
1085 låneopptak, vil det i alt bety en inndragning av likviditetsmasse, så sant skattemidlene trekkes inn samtidig med at låneopptaket gjøres. Det vil imidlertid ikke skje i tilfelle med engangsskatten. Her vil skattemidlene komme inn mye senere. Departementet anser det derfor uriktig i dag å vedta en bestemt bindingsform for engangsskattens beløp. En kan ikke i dag ha noen sikker
1090 mening om den virkelige likviditetssituasjon på det fremtidige tidspunkt. En må ikke se bort fra den mulighet at en på ny vil bli stilt overfor en lignende situasjon som i mellomkrigstiden, hvor etterspørselen ble sterkt nedsatt på grunn av penge- og kredittsituasjon. Et truende prisfall f. eks. vil alltid kunne medføre nedsatt kjøpelyst. Hvis dette skulle bli situasjonen på det tidspunkt da skatten
1095 blir betalt, vil det være riktig - sammen med andre tiltak - å bruke innkomne skattemidler til tilbakebetaling av statsgjeld, for derved å bringe likvider ut i markedet. UtL fra de samme betraktninger foreslår departementet i proposisjonen at en går med på opprettelse av visse avsetninger til fond i bedriftene til gjenkjøp av varelager og driftsmidler, ikke som konsekvens av et
1100 prinsipielt standpunkt om at realformuen skal holdes uforandret, men fordi driftsmidlene spiller en vesentlig rolle for aktiviteten i næringslivet. Disse avsetninger kan ved en truende prisfalltendens benyttes til å øke aktiviteten, idet avsetningene som fra først av skal båndlegges, da kan frigis til de formål loven nevner. En må kunne gå ut fra at bedriftene vil foretrekke å anvende midlene i
1105 stedet for å måtte betale beløpet i skatt.

For øvrig viser en til departementets alminnelige bemerkninger i proposisjonen.

Regjeringen legger således avgjørende vekt på en effektiv priskontroll som
1110 middel til å dempe inflasjonstendensen. En benytter anledningen til å erklære at Prisdirektoratet styrer på vegne av Regjeringen og at alle viktige avgjørelser i direktoratet forelegges på forhånd for departementet, og for de større sakers vedkommende også for den samlede regjering. En vil i denne forbindelse fremholde det overordentlig store og betydningsfulle arbeid som prisdirektøren
1115 har utført, og som i langt større grad enn noen av saneringssakene har vært avgjørende for opprettholdelsen av den norske krones verdi. Det arbeid som prisdirektøren har utført i sin ansvarsfulle og samtidig utakknemlige stilling, fortjener den største anerkjennelse.

Gjennom de konverteringer som alt er forelagt, har Regjeringen innledet en alminnelig senkning av rentenivået i tilknytning til senkningen av diskontoen den 9 januar 1946 til (mangler tekst) % og den påfølgende nedsettelse av bankrenten til 2 % for 6 mndrs. oppsigelse og 1 ½ % på sparevilkår, mens renten
1125 på folioinnskudd ble opphevd. En anser denne nedsettelse helt nødvendig for å sikre at omkostningen ved boligbygging kan holdes på et rimelig nivå og for at næringslivet skal kunne skaffes (mangler tekst) den billige kreditt den har behov for ved nyinvesteringer.

1130 Regjeringen er fullt klar over at rentenedsetningen i enkelte andre henseender kan ha bakdel. For å begunstige og oppmuntre småsparerne har derfor Regjeringen lagt fram en proposisjon om særskilte spareobligasjoner for den store masse av småsparere. En er også klar over at livsforsikringsselskapene vil trenge støtte og vil etter samråd med selskapene selv legge fram forslag til
1135 Stortinget om formene for denne støtte.

Et særskilt spørsmål reiser de faste statslån som er tatt opp under okkupasjonen for totalt 2,130 millioner kroner. Herav inntår de to siste lån på spesiell konto i Norges Bank med 400 millioner kroner. 1 600 millioner av disse lån er oppsatt
1140 til en nominell rente av 3 1/2 prosent. Etter at de gamle lån er konvertert til en lavere rente, vil disse lån måtte få en betydelig overkurs hvis de blir stående med samme rente som nå.

Disse lån er opptatt av Finansdepartementet i Oslo etter tilskyndelse av Norges
1145 Bank, og skulle først og fremst tjene det pengepolitiske mål å binde midler hos publikum. Etter Grunnlovens paragraf 75 er det imidlertid bare Stortinget som kan oppta lån på statens vegne. Da Stortinget ikke har medvirket ved låneopptaket, vil lånene formelt bare være bindende for staten for så vidt de myndigheter som tok initiativet til lånene kan sies å ha opptrådt i kraft av en
1150 nødrett. Disse lån har ikke hatt noen statsfinansiell oppgave i den forstand at de var nødvendige for å dekke statens driftsutgifter, men bygde utelukkende på et visst syn på den pengepolitikk som burde føres. Det kan derfor ikke antas at en slik nødrettssituasjon bestod. Etter at den juridiske side av spørsmålet har vært forelagt Justisdepartementet, vil Finansdepartementet fremme forslag om at
1155 Stortinget fatter beslutning om at lånene skal innfris med 3 mndrs. varsel. Tanken har vært at lånene skulle konverteres til den rentefot som ansees oppnåelig i det frie marked. En finner dog ikke å burde gjøre ugylldigheten lenger enn at en nå foretar konvertering, mens en godkjenner de renter og

1160 avdrag som er betalt under okkupasjonen. En vil tilføye at Justisdepartementet har erklært seg enig i det syn at de foretatte avdrag- og rentebetalinger etter frigjøringen ikke kan innebære at lånene ansees godkjent.

Spørsmålet har vært forelagt Penge- og Finansrådet, som under forutsetning av
1165 at det er rettslig adgang til det, har erklært seg enig i at lånene bør oppsies. Rådets medlem, sjefdirektør Jahn, har tatt uttrykkelig forbehold om at lånene i alle tilfelle bør konverteres i sin helhet. Rådets medlem, direktør Lindebrække, er uenig i flertallets standpunkt.

1170 Det kan i denne forbindelse være grunn til på ny å komme inn på det alminnelige spørsmål om forholdet mellom staten og Norges Bank. Det er og har naturligvis også alltid vært slik at det er regjering og storting som har ansvaret for landets pengepolitikk, og at Norges Bank inntar stillingen som det utøvende organ for denne politikk. En annen sak er at de enkelte regjeringer i
1175 stor utstrekning har fulgt de forslag som er kommet fra Norges Bank. Det er meg en glede å kunne si at det ikke foreligger noen meningsforskjell mellom Norges Banks nåværende ledelse og Regjeringen på dette punkt, og en ser hen til et verdifullt samarbeid.

1180 Statsvekslene vil bli brukt til å regulere likviditeten etter det som ansees ønskelig. De er praktisk talt i sin helhet plasert i banker og forsikringsselskaper og har betegnet et betydelig tilskudd til deres renteinntekter.

Regjeringens stilling til den foretatte binding på riksinnskuddskonto er at selv
1185 om betydning av dette tiltak ikke må overvurderes, og det i mange tilfelle kan føre til urimelige resultater, vil denne binding i prinsippet bli opprettholdt inntil videre. Norges Bank overveier å foreta visse modifikasjoner i reglene om binding av sedler på rikskonto. Mulige forslag herom vil bli forelagt Penge- og Finansrådet før departementet treffer noen avgjørelse.

1190 En akter å opprettholde bestemmelsene om at midler som kommer inn på grunn av forsømt registrering av bankinnskudd og verdipapirer, innbetales til Norges Bank, men legger ikke noen vekt på det formelle spørsmål om disse midler posteres til avregning på forskuddskontoen. Den pengepolitiske virkning
1195 er oppnådd allerede i og med at midlene på grunn av forsømmelsen ikke kan disponeres. Når en går med på at midlene tilintetgjøres, er det fordi likviditetssituasjonen er slik at det ikke er behov for å utgi midlene igjen, og

1200 fordi en regner med å kunne regulere den fremtidige likviditetssituasjon ved andre midler.

1205 Regjeringens syn på den aktuelle pengepolitiske situasjon kan oppsummeres således at den anser spørsmålet om kronens verdi i dag som et spørsmål om et effektivt reguleringssystem, i første rekke pris- og mengdekontroll. Regjeringen vil føre en pengepolitikk med sikte på å opprettholde det nivå kronen har i dag. For denne verdi er det av avgjørende betydning at den kan opprettholde forholdet mellom priser og kostnader ved å hindre økning i pengeinntekten som ikke motsvares av en reell økning av vareproduksjonen. Regjeringen ser det slik at når produksjonen øker og de relative kostnader går ned, kan lønningene
1210 heves.

1215 Mulighetene for å følge en slik politikk henger i vesentlig grad sammen med spørsmålet om den fremtidige valutapolitikk. Når kursen ble satt til 20 kroner pr. pund, var det som anført særlig for å hindre prisstigning som kunne føre til opprivende arbeidskonflikter. Det må ansees på det rene at en pundkurs på 24 ville ha virket prisforhøyende allerede i september 1945. Det er under de nå gjeldende prisforhold som i høy grad er påvirket av tilfeldigheter, ikke mulig å tale om bestemte kostnadsnivåer i de enkelte land, som ellers ville være bestemmende for valutakursene. En peker i den forbindelse på at en pundkurs
1220 på 20 betyr en nedskrivning i forhold til svenske kroner og danske kroner.

1225 En har antatt at spørsmålet om eksportmuligheter i den nåværende situasjon bare i liten utstrekning var avhengig av valutakursene. Det gjelder ikke minst i papirindustrien, hvor tømmermangelen begrenset produksjonen og derfor var en meget mer avgjørende faktor enn selve valutakursene. For bergverksindustriens vedkommende vil tapet av Tyskland som marked ikke kunne oppveies ved noe valutarisk tiltak. Det samme gjelder stort sett elektrometallurgisk industris produkter.

1230 En kan av 1946 års fangst eksportere til lønnende priser all den sild og fisk som en kan produsere. Når avsetningsvanskelighetene melder seg på ny, vil problemene ikke være av valutamessig art, men mer spørsmål om nye markeder til erstatning for Tyskland og om nye produkter som andre markeder vil avta.

1235 En la betydelig vekt på at en valutasenkning på grunn av manglende lager ikke vil gi den vanlige mulighet for bedriftene til å vinne på at lagrene er opparbeidet

i et lavere kostnadsnivå. I den nåværende situasjon vil kostnadene tilpasse seg til de nye kurser etterhvert som produksjonen skjer.

1240

Den tid som er gått siden valutakursene ble fastsatt, synes i høy grad å ha bekreftet at Regjeringens linje har vært riktig. Prisnivået ute i verden har vist en stigende tendens som har gjort det stadig vanskeligere å holde selv det nivå en nå har.

1245

Av hensyn til Norges avhengighet av fremmede lands økonomi, som vil bli ennå mer fremtredende når det internasjonale valutafond trer i funksjon, skal en også kort redegjøre for de utviklingstendenser en mener å ha kunnet konstatere utenlands i den tid som er gått siden krigen sluttet.

1250

For de européiske lands vedkommende er det med få unntak vanskelig å tale om noen konjunkturutvikling i egentlig forstand. De landene som har vært okkupert av Tyskland, søker å bringe det økonomiske liv opp fra et bunnivå, og de problemer som møter dem her, er i første rekke av fysisk natur. Knappheten på råmaterialer, brensel, transportmidler og arbeidskraft setter snevre grenser for den produksjonsstigning som er mulig. I enkelte land, f. eks. Frankrike, har disse i vanskeligheter vært så store at produksjonsøkninger har vært meget svak. I andre land som f.eks. Belgia er bildet meget gunstigere. Til de nevnte problemer kommer de vanskeligheter som skyldes nedsatt arbeidseffektivitet, knapphet på konsumvarer, mer eller mindre utpregede inflasjonstendenser osv.

1255

1260

I andre land hvis økonomi ikke har vært så fullstendig desorganisert som følge av krigen er det derimot lettere å peke på bestemte tendenser i konjunkturutviklingen. Det er særlig De Forente Stater og England som i så henseende er av sentral betydning for verdensøkonomien. Utviklingen i disse landene må nødvendigvis få viktige tilbakevirkninger på vårt eget lands økonomi. Norges næringsliv er som kjent sterkt avhengig av vilkårene for vår eksport og import av varer og tjenester. Til det kommer at internasjonale avtaler som f.eks. Bretton Woods-avtalene eller eventuelle nye mellomfolkelige handelspolitiske eller finanspolitiske overenskomster kan komme til å legge bånd på vår utenriksøkonomiske handlefrihet. Dette vil bety en innskrenkning i våre muligheter for å regulere den formen virkningene av den internasjonale konjunkturutvikling på vårt eget lands økonomi får.

1265

1270

1275

Etter den første verdenskrig kunne en iaktta tre faser i konjunkturutviklingen.

Den første var selve omstillingsperioden fra krigs- til fredøkonomi, preget av de direkte produksjonsmessige og arbeidsmarkedspolitiske følger av denne omstilling. Den neste fase var høykonjunkturen, da de oppsamlede investerings- og vedlikeholdsbehov fra krigstiden ble fylt. Den tredje fase var den depresjon som inntrådte etter høykonjunktursammenbrudd høsten 1920. Det er rimelig å vente seg at en også etter denne krig vil få en økonomisk utvikling etter noenlunde lignende linjer. Det gjelder særlig De Forente Stater, hvis økonomiske liv er mindre sterkt bundet og regulert enn tilfelle er i de aller fleste andre land. Amerika er allerede nå langt inne i selve omstillingsperioden. Industriproduksjonen har sunket sterkt siden krigen sluttet og lønnsinntektene er gått betydelig ned på grunn av reduksjon i omfanget av overtidssarbeid og overgang til industrier med lavere timefortjeneste. Krigsproduksjonen er blitt skåret meget drastisk ned. De depressive virkninger av disse forhold må en imidlertid vente etter hvert vil bli oppveid av andre faktorer. Foretatte undersøkelser viser at det amerikanske næringsliv har investeringsplaner av så stort omfang at de vil bringe investeringsnivået høyt opp over førkrigstidens toppnivå. Også etterspørselen etter varige forbrugsgoder kan ventes å ligge på et meget høyt nivå etter den knappe tilgang på slike varer som det har vært også i Amerika under krigen.

Disse forhold må sees på bakgrunn av den ekstraordinært store likviditet både hos det amerikanske næringsliv og hos forbrukerne. (En regner med en tredobling av den del av de private nettoinntekter som er blitt spart under krigen.) Dette betyr at etterspørselen såvel fra bedriftene som fra de privates side ikke vil møte pengemessige hindringer for å gjøre seg effektivt gjeldende. Kjøpeviljen er også meget stor. I denne forbindelse er det kanskje særlig viktig å peke på boligbyggingen som bare har hatt et ubetydelig omfang under krigen, og hvor det nå foreligger en voldsomt stor oppsamlet etterspørsel.

Det samlede bilde av de faktorer som her spiller inn, må derfor bli at det foreligger meget gunstige forutsetninger for at den første omstillingsperioden i Amerika etter hvert skal gi over i en utpreget høykonjunktur. Her er det også av stor betydning at det i U. S. A. foreligger faktiske fysiske muligheter for en sterk produksjonsøkning i form av disponibel produksjonskapasitet, råstoffer og materialer. De eneste faktorer som skulle kunne hindre et konjunkturoppsving, måtte være fortsatte og omfattende streikebevegelser eller en sterkt ugunstig utvikling av forholdet mellom priser og kostnader.

For Norges vedkommende må en regne med at et amerikansk konjunkturoppsving vil bety økede priser på viktige norske import- og eksportvarer under forutsetning av uforandrede valutakurser. Det vil igjen bety et øket press på den prisstabiliseringspolitikken vi nå prøver å gjennomføre her i landet.

Når det gjelder spørsmålet om hvorvidt den amerikanske høykonjunktur etter kortere eller lengre tids forløp vil slå over i en etterkrigsdepresjon, blir svaret atskillig mer tvilsomt. Det er en kjent sak at selve strukturen av Amerikas økonomiske liv skaper store vanskeligheter for opprettholdelsen av full sysselsetting uten meget vidtgående omlegninger i landets økonomiske politikk. Bruttoverdien av Amerikas nasjonalinntekt gikk i 1944 opp til 200 milliarder dollars. Regner en med at et slikt nivå skal opprettholdes varig etter overgangstiden, forutsetter det med de sparevaner som foreligger i landet, et meget høyere investeringsnivå enn det er rimelig å regne med som en varig foreteelse etter det kjennskap en har til utviklingstakten i landets økonomiske liv i tidligere perioder.

Det kan derfor neppe være tvil om at det foreligger en alvorlig fare for at det før eller senere skal oppstå en depresjon i U. S.A. som følge av for lavt forbruk eller for stor sparing. Det har vært pekt på visse faktorer som skulle peke i motsatt retning, f. eks. det varig høyere skattenivå, det veldige behov for nye boliger og de krav nye produksjonsmetoder og ny teknikk kan komme til å stille til investeringsvolumet. Selv om en er klar over muligheten av at slike forhold kan gjøre seg sterkt gjeldende, må imidlertid Norges økonomiske politikk regne med risikoen for at det skal oppstå en depresjon i U. S. A. før eller siden. Og vi må være beredt på å søke å møte virkningene med de midler som står til vår rådighet.

For Storbritannias vedkommende er omstillingsproblemene betydelig mer dyptgripende enn tilfellet er for U.S.A. En må derfor regne med at overgangstiden i dette landet skal bli tilsvarende langvarig. I virkeligheten er den kapitalfortæring som har foregått i England under krigen, av et slikt enormt omfang at det under rimelige forutsetninger med hensyn til landets indre økonomiske politikk og de ytre vilkårene for dets økonomi ikke synes naturlig å regne med noen nevneverdig risiko for depresjon og arbeidsløshet i en årrekke fremover. Den britiske nasjonalformue er under krigen redusert med 25

1355 prosent, altså vesentlig mer enn den norske. En betydelig del av denne nedgangen faller på landets nettoformue i forhold til utlandet, som under krigen er redusert med 4,2 milliarder pund. Det er beregnet at for å muliggjøre dekning av landets import, må Storbritannia søke å øke eksportvolumet med omkring 75 prosent av førkrignivået. De veldige investeringsbehov sammen
1360 med dette behovet for eksportøkning gjør at det sentrale problem i Storbritannias økonomiske politikk blir å holde forbruket nede på det nødvendige nivå. Fra vårt eget lands synspunkt er det altså ikke grunn til å regne med noen nevneverdig risiko for at det skulle utgå depressive tendenser fra den britiske økonomi. En har gått så utførlig inn på den økonomiske situasjon og
1365 den alminnelige økonomiske politikk fordi statsbudsjettet ikke er et selvstendig stående tiltak. Det er det konkrete uttrykk for de tiltak som Regjeringen anser nødvendige som ledd i den økonomiske politikk Regjeringen ønsker å følge i en bestemt økonomisk situasjon.

1370 Før en går over til å redegjøre for det budsjett som er lagt fram for 1945-46, skal en som videre bakgrunn gi en del opplysninger om statsregnskapene for det okkuperte Norge, for Regjeringens finansielle disposisjoner utenfor Norge, og om kommunenes økonomiske stilling. Dette siste er viktig av hensyn til det sterkt aktuelle spørsmål om fordelingen av de offentlige utgifter mellom staten
1375 og kommunene.

Allerede regnskapet for 1939-40 viste etter Statistisk Centralbyrås tabeller et underskudd på 28,4 millioner og en totalsum på 760 millioner mot 623,5 for 1938-39, men for de øvrige år svikter sammenligningen helt som følge av de
1380 store beløp som ble postert som avdrag på forskuddskontoen i Norges Bank med 350 millioner, 1150 millioner, 750 millioner og 1000 millioner på 1940-41, 1941-42, 1942-43 og 1943-44. For 1940- 41 var driftsunderskuddet 38,7 millioner, for 1941-42 674,8 millioner, for 1942-43 328,6 millioner og for 1943-44 660,8 millioner, med tilsvarende anvendelse av lånemidler, for 1939-40 128,2
1385 millioner, 1940-41 182 millioner, for 1941-42 470 millioner og for 1943 -44 801,9 millioner. I 1944-45 er ikke postert noe avdrag som nevnt og budsjettet viser et overskudd på ca. 77 millioner. Som utførlig behandlet foran er de låneopptak som disse avdrag har medført av spesiell art slik at utgiftene ikke uten videre kan ansees som endelige. Ser en bort fra avdrag på statslån finner en
1390 at det for årene 1940-41 - 1943-44 ville ha vært et overskudd på 1347 millioner til tross for at beløp på tilsammen 597 millioner er utgiftsført i de samme år for tyskernes bruk av statsbanene og norsk eiendommer.

1395 Kommunenenes rent formuesmessige stilling er undergått en vesentlig forbedring under okkupasjonen. Fra 1 juni 1940 til 30 juni 1944 er lånegjelden nedbetalt med 356 millioner fra 1172 mill. til 816 mill. I nedbetaling for 1944-45 kan en regne med ca. 75 mill. Den totale nedbetaling skulle således være omlag 430 millioner, og gjelden pr. 30 juni 1945 ca. 770 millioner sammenlignet med 1203 millioner pr. 30 juni 1939. Kommunenenes beholdning av kontanter, bankinnskudd og obligasjoner er øket med omlag 370 millioner under krigen. Etter dette skulle således kommunenes rent pengemessige status være 800 mill. bedre pr. 30 juni 1945 enn pr. 30 juni 1940. En betydelig del av denne framgang er ikke reell, idet den representerer reparasjoner og fornyelser som ikke har kunnet foretas under krigen.

For budsjettutsiktene framover er imidlertid denne statusmessige side av mindre interesse. De kommunale skatter har gått opp fra 478 millioner for 1940-41 til 664 millioner for 1944-45. Den antatte inntekt er gått opp fra 3 087 millioner i 1940-41 til 4 473 millioner i 1944-45. Justisdepartementet regner med at det for 4-årsperioden 1940-41 til 1944-45 er utlignet 660 millioner mer skatter enn i foregående 4-årsperiode. Herav har utgifter til rasjoneringen, luftvern, priskontroll, oppgjørskontor og helseutgifter slukt hele 225 millioner, tilskudd til staten 56 millioner og utgifter til refusjon av politiutgifter med 14 millioner. Selv om en del av kriseutgiftene vil falle bort og renteutgiftene er gått ned til halvparten når konverteringene er foretatt, vil det påhvile kommune mange oppgaver som vil føre til økede utgifter. Det gjelder således lønnstillegg til kommunale tjenestemenn, dyrtidstillegg til pensjonister, utgifter til skolestell og ikke minst ekstraordinære bevilgninger til reparasjoner, vedlikehold og fornyelser. Utgiftene i forbindelse med boligbyggingen vil også andra til et betydelig beløp. Tilsammen vil alle disse utgifter sikkert mer enn oppveie nedgangen i krigsutgifter. En må derfor regne med spente kommunale budsjetter i tiden som kommer og høye skatteprosjenter.

1425 Fra forvaltningen utenfor Norge foreligger ennå ikke fullstendig regnskap, men det er utarbeidet en oversikt som følger som budsjettvedlegg E. En fullstendig redegjørelse vil bli gitt av tidligere statsråd Hartmann i hans innberetning over Finansdepartementets virksomhet utenfor Norge. En skal her meddele en del foreløpige tall gitt i millioner pund.

1430 Brutto driftsutgifter for tiden 9 april 1940 til 30 juni 1945 utgjorde ca. 58,8

millioner pund. I dette beløp er imidlertid også medtatt de renter som er betalt på statens utenlandslån, altså samme beløp som også er ført til utgift i regnskapene for det okkuperte Norge. Likeledes er tatt med renter og avdrag som er betalt på lån vedrørende Kommunalbanken, Hypotekbanken, Boligbanken og likeledes renter som er betalt på Oslo kommunes og Akershus fylkes dollarlån. Regjeringen fant det riktig av hensyn til landets kreditt i utlandet å sørge for betaling av forfalne renter og avdrag på utenlandsgjelden.

1440 Det ble således betalt avdrag på dollarlån med hele 25 millioner dollar, på lån i Sverige med 15,2 millioner svenske kroner, på lån i Sveits med 5,3 millioner sveitserfranc og på lån i England 142 000 pund. I alt ble avdrag på statens egne lån betalt med ca. 19 millioner pund.

1445 Som naturlig kan være falt den vesentlige del av utgiftene, nemlig 56,2 prosent på Forsvarsdepartementet med 33,05 millioner pund. Blant de andre utgifter tellet mest utgifter til flyktningshjelpen i Sverige. I utgiftene er også medregnet 45 millioner kroner som ble til sendt hjemmefronten i Norge. En del lån som ble opptatt til hjemmefronten er betalt tilbake etter frigjøringen og er utgiftsført

1450 på statsregnskapet for 1944-45.

Tar en omsyn til at renter og avdrag er utgiftsført i Norge vil en få en total driftsutgift på 48 millioner pund. En del av utgiftene i Sverige ble finansiert ved kreditt som den svenske stat først ga på 100 millioner og senere på 50 millioner,

1455 og som den med stor imøtekommenhet senere har besluttet å ettergi. En kan således regne at de totale driftsutgifter utenfor Norge utgjør ca. 40 millioner pund, det vil si 800 millioner kroner.

Det var opprinnelig forutsetningen at en del av utgiftene skulle dekkes ved en særskilt tonnasjeavgift på skip foruten gjennom ordinær beskatning av inntektene av handelsflåten. Etter de forhandlinger som etter frigjøringen er ført med representanter for rederne om oppgjør for rekvisisjonen av flåten, må en gå ut fra at denne avgift ikke blir oppkrevd. Det foreligger et forslag til oppgjør, men saken er framleis ikke avgjort. Det kan imidlertid være grunn til å tro at når oppgjøret er foretatt vil statens netto udekkede utgifter utenfor Norge dreie seg mellom 250 og 300 millioner kroner, som altså vil betegne en økning i statsgjelden. Her er dog å bemerke, at også de erstatninger som rederne får for tapt fortjeneste i forskjellig form vil måtte undergis beskatning. Likeledes har det vært trukket skatt av de lønnsutbetalinger som er foretatt under krigen. Det

1465

1470 innestår således hele 90 millioner kroner i slike skattetrekk. Når ligningsoppgjør

etter hvert blir foretatt etter de regler som vil bli foreslått i en særskilt
proposisjon senere, kan en regne med at det vil komme inn tilsammen 100
millioner i ekstra statsskatter. Disse vil på grunn av posteringsmåten bli ført til
1475 inntekt i det år de faktisk betales. Men skal en få en oversikt over nettoutgiftene
utenfor Norge, må en ta disse i betraktning. Det totale resultat skulle således
være at statens nettoutgifter vil andra til mellom 150 og 200 millioner kroner.
Dette gunstige resultat skyldes først og fremst Sveriges velvillige holdning og
dessuten den finansavtale som 4 oktober 1944 ble inngått mellom Norge og
1480 England.

Avtalen, som har vært forelagt Stortinget gjennom Stortingsmelding nr. 3 for
1945-46, p. 20, avløste bestemmelsene i den norsk-britiske militæravtale av 28
mai 1941. Mens den norske regjering i henhold til sistnevnte avtale skulle
1485 utruste, betale og underholde alle norske stridskrefter, påtok de engelske
myndigheter seg i henhold til avtalen av 4 oktober 1944 å utstyre og underholde
de norske stridskrefter til lands, til sjøs og i luften i England. Lønninger,
tilskudd, pensjoner og andre utbetalinger til offiserer og menige, skulle dog
utredes av den norske stat. Avtalen bygget på gjensidige ytelser, og som følge
1490 herav har Norge måttet betale visse ytelser for de britiske militære styrker som
kom til Norge etter frigjøringen.

Denne avtale, som foruten å være fremlagt i nevnte Stortingsmelding, også vil
bli behandlet utførlig i statsråd Hartmanns redegjørelse, brakte de norske
1495 forsvarsutgifter betydelig ned fra 1 juni 1944, da avtalen trådte i kraft.

En opptok også lignende forhandlinger med U.S.A. og Sovjet uten at formelle
avtaler kom i stand. Overfor U.S.A. har det dog vært forholdt omtrent på
samme måten som overfor briterne.

1500 Budsjettet for 1945-46 er særeget ikke bare på grunn av størrelsen, men også
fordi det på mange måter mer er et regnskap enn et budsjett. Ved vedtak av 6
juli 1945 besluttet Stortinget at «inntil statsbudsjettet for 1945-46 er bevilget av
Stortinget, kan Kongen bruke de midler som er nødvendige til dekning av
1505 statens utgifter». Samtidig ble vedtatt at «Skatter og avgifter til statskassen for
budsjettet 1 juli 1945-30 juni 1946 erlegges etter de samme regler og satser som
for 1944-45.

Kongen kan gjøre de mindre forandringer heri, som forholdene etter

frigjøringen gjør påkrevd.

Etter at avdrag og lånemidler er tatt til inntekt med 5,4 millioner kroner viser budsjettet en totalbalanse på 2 322,3 millioner. Det egentlige driftsbudsjett viser
1515 et underskudd på 664,8 millioner kroner, et tall som endog overstiger det totale utgiftsbudsjett for 1939-40. Dette gjør det nødvendig å komme nærmere inn på hva et slikt underskudd økonomisk sett betyr. Mens et driftsunderskudd for den enkelte bedrift betyr at bedriften er blitt fattigere, har et underskudd på statsbudsjettet ikke den samme betydning for nasjonen, for staten utgjør bare en
1520 del av nasjonen. Hvis et underskudd på statsbudsjettet er fremkommet fordi nasjonen i alt har forbrukt utenlandske tilgodehavender eller tatt opp nye utenlandske lån, betyr selvsagt dette en forringelse av landets fordringsbalanse overfor utlandet. Hvorvidt denne forringelsen skal være berettiget eller ikke, avhenger av om landet ved hjelp av den kan skaffe seg en effektiv økning i sin
1525 realkapital.

I den utstrekning statsbudsjettunderskuddet bare medfører opptak av innenlandske lån, har det ingen direkte virkning på landets realformue. Spørsmålet om underskuddet indirekte skal føre til en økning eller minskning av
1530 landets realformue, avhenger av hvorledes staten bruker lånemidlene. Staten kan selvsagt disponere feil likesom en bedrift kan gjøre det, men hvis det disponeres riktig, betyr låneopptaket ikke noen nedgang i landets realformue, men tvertimot en økning. Det er derfor en misforståelse når det undertiden sies at opptaket av et innenlandsk statslån betyr å velte byrder over på fremtiden. På
1535 tilsvarende måte vil en nedbetaling av statsgjeld ikke gjøre landet rikere. Privatmannen kan øke sin formue ved å avbetale på gjeld, men samfunnet kan bare øke sin formue ved at det skapes ny produksjonskapital og andre fysiske verdigjenstander.

Derimot har statsgjelden betydning for fordelingen av den reelle formue og den reelle inntekt i samfunnet. Rentene må dekkes gjennom skattebetalinger, som innebærer en overføring av inntekter fra en gruppe til en annen, nemlig fra skattyterne til obligasjonseierne. Det vil avhenge av skattesystemets struktur hvorledes denne overføring vil virke fordelingsmessig. Med den høye
1540 forbruksbeskatning som vi nå har, må en regne med at overføringen i stor utstrekning skjer fra grupper med lav inntekt med derav følgende høy sosial nytteeffekt av inntektsanvendelsen til grupper med lavere nytteeffekt. Dette inntektsoverføringsproblem avhenger av rentebeløpets relative størrelse i

1550 forhold til den totale nasjonalinntekt. I 1939 utgjorde rentene på statsbudsjettet ca. 70 millioner kroner av en samlet nasjonalinntekt på 4 800 millioner kroner, altså ca. 1,5. Denne prosent er nå øket til 2,5, nemlig en renteutgift på 168 millioner av en nasjonalinntekt på 6 700 millioner. På den annen side er kommunenes renteutgifter gått sterkt ned, men dog ikke tilstrekkelig til å
1555 oppveie økningen i statens. En vil i denne forbindelse ha reservert seg mot at balansering av utgifter og inntekter i et budsjett i enhver situasjon skulle være et økonomisk eller finansielt ønskemål. Det vil utvilsomt kunne gis konjunkturrelle situasjoner hvor et budsjettunderskudd som betegner nyskaping av inntekter og innsprøyting av kjøpekraft i den økonomiske mekanisme, vil kunne være et
1560 virksomt middel til å øke aktiviteten i nærings- og arbeidslivet. Det er neppe tvilsomt at vi i en rekke år i 1930-årene befant oss i en situasjon hvor en slik underbudsjettering ville ha vært riktig.

At et land nødvendigvis ikke blir fattigere ved budsjettunderskudd og derav
1565 følgende låneopptak, gir Amerika et slående bevis for. Til tross for at Amerikas statsgjeld er gått opp fra 45 milliarder dollar til 200 milliarder dollar under krigen, har realverdien av produksjonen øket minst 50 pst. over førkrigs nivået.

Spørsmålet om budsjettbalansering er således et spørsmål som bare kan avgjøres
1570 i lys av den aktuelle konjunktursituasjon. For å låne et uttrykk fra den engelske finansministers uttalelse: «Det er på ingen måte skrevet i noen naturlov at et budsjett skal balansere, fordi jorden går rundt en gang om solen. Statsbudsjettet må stilles opp med det formål å sikre en full og rasjonell utnytting av vår arbeidskraft og våre andre produktive ressurser.»

1575 I den nåværende situasjon, hvor våre realøkonomiske produksjonsmuligheter praktisk talt er utnyttet, gir budsjettunderskuddet så å si regnskapsmessig uttrykk for at først og fremst vår arbeidskraft, men også i en viss utstrekning vårt produksjonsapparat for øvrig rent økonomisk sett ikke er rasjonelt utnyttet. Det
1580 gjelder utgiftene til landssvikoppgjøret, til forsvaret, til øket administrasjon og de mange former for oppgjør av skader som krigen har påført oss. På den måten skapes pengeinntekter som ikke motsvares av reell produksjon og uten at andres pengeinntekter blir tilsvarende beskåret gjennom beskatningen. I den utstrekning disse nye inntekter ikke oppveies av pengesparing, betyr
1585 underskuddet på statsbudsjettet under de nåværende forhold at det minsker importoverskuddets bedring av inflasjonspresset. En vil i denne forbindelse peke på at betydelige poster ikke virker på denne måten, fordi de er dekket av

spesielle kreditter ute slik at de ikke kommer med i importoverskuddet. Det
1590 gjelder således engangsanskaffelsene til forsvaret med 150 millioner, betaling for
tidligere anskaffelser i Sverige med vel 50 mill., betydelige utgifter utenfor
Norge med minst 25 mill., tilsammen minst 250 millioner. På den annen side
må medregnes visse poster som kommer i tillegg til budsjettunderskuddet,
nemlig at en har tatt 70 millioner fra Direktoratet for fiendtlig eiendom, 5
1595 millioner vedrørende Erstatningsdirektoratet, vedrørende seddelinnløsningen 5
mill. Dessuten er overført tidligere bevilgninger med bortimot 100 mill., ialt 190
millioner. Det budsjettunderskudd som motvirker importoverskuddet,
virkningen på kjøpepresset, reduseres derfor til $664 - (250 - 190) = 600$ millioner,
mens det totale importoverskudd for 1945-46 i ethvert fall vil utgjøre 1200
1600 millioner.

Som det fremgår av beregningene over nasjonalbudsjettet i vedlegg 11 vil et så
høyt offentlig forbruk som budsjettet 1945-46 representerer, konkurrere med
såvel investering og gjenreising som privat forbruk. Et offentlig forbruk på 1500
1605 mill. vil redusere nyinvestering til praktisk talt null. Med et kommunalt forbruk
på vel 500 og et statsforbruk på kanskje 1100 mill. er en altså til og med over
denne grense.

Her må en være oppmerksom på at en stor del av utgiftene har en måttet pådra
1610 seg uten å kunne være i stand til å influere på disses størrelse. Det var således
nødvendig å innkalle militære mannskaper av hensyn til landets sikkerhet. En
regner allerede av den grunn med at det under Forsvarsdepartementet kommer
med utgifter på hele 230 mill. av ekstraordinær art.

1615 Utgifter i samband med okkupasjonen, oppført 214,6 mill. står i samme stilling.
Det gjelder utgifter i forbindelse med tyske rekvisisjoner av hus m.v. med 27,5
millioner, norske rekvisisjoner fra krigen i 1940 og en del tyske rekvisisjoner,
tilsammen 33,2 mill. og 50 mill. til evakueringstiltak. En post på 99,6 til
forskuddskontoen gjelder ikke innløste sedler og har en motsvarende
1620 inntekstpost under kap. 2923. Blant utgifter i samband med frigjøringen finner
en godtgjørelse for rekvisisjon av husrom til allierte og norske tropper med 29,5
mill., utgifter til å bringe nordmenn tilbake fra utlandet med 30,9 mill. og
utgifter i forbindelse med midlertidig forbud mot bedriftsstans. Hele posten
antas å kunne gå ut i budsjettet for 1946-47, men besparelsen reduseres til ca. 90
1625 mill. på grunn av bruttoposteringer.

1630 Et betydelig beløp i utgifter vil også komme tilbake i budsjettet for 1946-47. Det gjelder utgifter til oppgjør for tyske rekvisisjoner og til evakueringstiltak. En bør regne med 75 mill.

1635 Til en viss grad er også de ekstraordinære utgifter en har under Justis- og politidepartementet med ca. 30 mill. til landssvikoppgjøret av forbigående art. Allerede dette tall viser hvor nødvendig det er å søke å bli kvitt disse saker så fort som mulig og nødvendigheten av å bringe disse folk inn i lønnet arbeid.

1640 Trekker en ut alle disse og ikke tilbakevendende utgifter og likedan de helt ekstraordinære utgifter vedrørende forsvaret, vil de oppførte inntekter på det nærmeste dekke både de vanlige utgifter, herunder normale forsvarsutgifter med 150 millioner, underskuddet på statens forretningsdrift og det vesentlige statstilskudd til regulering av prisene.

1645 Ellers har en fulgt den retningslinje at det tross vanskelighetene gjelder å holde oppe våre kulturbudsjetter og vårt sosiale budsjett ikke minst fordi en høy kulturell standard og en varetagelse av folkehelsen er en nødvendig forutsetning for utnyttningen av arbeidskraften rent kvantitativt og enn mer rent kvalitativt. En ser en stor del av disse utgifter som et ledd i gjenreisningen av vårt lands økonomi. Regjeringen vil derfor sterkt motsette seg ethvert forslag om at en skal skjære vesentlig ned på bevilgninger til kulturelle eller sosiale formål.

1650 De enkelte institusjoner vil hver for seg se mest på sine særlige problemer. Krigstiden har satt all virksomhet tilbake, og alle vil gjerne ta igjen det forsømte, men totalt sett overstiger kravene de fysiske muligheter som foreligger. Vårt reduserte produksjonsutstyr, våre begrensede tilganger på råvarer og vår arbeidskraft setter ganske bestemte grenser for hva det er fysisk mulig å oppføre f. eks. med hensyn til nybygging, reparasjoner m.v. De begjærte, bevilgninger vil - hvis de blir anvendt - bare representere et nytt press på priskontrollen og mengdereguleringen - eller de forblir uanvendte. En slik indirekte form for fondsoppsamling - ved overførbare bevilgninger - tjener i dag ikke noe formål.

1660 De reduksjoner sont er blitt foretatt, gir derfor ikke uttrykk for noen underkjennelse av nødvendigheten av de bevilgninger som det er søkt om, men bygger på en erkjennelse av at en ikke i den nåværende situasjon kan bevilge til noe når det fysiske grunnlag mangler.

1665 Når en i dag sier at en ikke har råd til dette eller hint byggetiltak, er det ikke

lenger spørsmål om pengebevilgning, men om å få tillatelse fra de myndigheter som disponerer materialene og kan anvise arbeidskraft.

- 1670 Alle departementer og institusjoner må innrette seg på at gjenreisningen, også når det gjelder den offentlige administrasjons bygninger og utstyr, må fordeles på en lengere gjenreisningsperiode, for eksempel 5 år.

- På grunn av uvissheten med hensyn til de reelle muligheter har
1675 Finansdepartementet som allerede nevnt sendt ut rundskriv til alle departementer og statsinstitusjoner om at ingen bevilgninger, heller ikke de overførte, til byggetiltak eller reparasjoner kan disponeres uten etter samråd med Forsyningsdepartementet når det gjelder materialer og med Arbeidsdirektoratet når det gjelder arbeidskraft.

- 1680 Blant de enkelte bevilgninger peker en ellers på: 150 millioner er foreslått bevilget som første halvpart av en samlet bevilgning på 300 millioner til engangsanskaffelse til forsvaret. De resterende 150 millioner vil bli ført opp i budsjettet for 1946-47. Regjeringen anser det for helt nødvendig at denne
1685 bevilgning blir gitt for å bringe forsvaret på fote. 26 millioner er medtatt under tilfeldige utgifter til grunnfondet og statens andel av risikofondet i Statens Husbank. 0,3 mill. er ført opp som en første bevilgning til nybygging ved Den tekniske høyskole og 0,25 mill. som en første gangs bevilgning til bygging av et universitet i Bergen. En gjør dette i full erkjennelse av den betydning den
1690 vitenskapelige forskning har for landets økonomiske liv. En kommer derfor også under lønnsproposisjonen for 1946-47 til å ta opp lønningene for de lavere vitenskapelige lære- og utdannelsestillinger. Bevilgningene til Statistisk Centralbyrå er øket sterkt. En rasjonell økonomisk politikk har som sin forutsetning nøyaktige opplysninger om de økonomiske forhold i landet.

- 1695 0,5 mill. er ført opp til utbygging av Regjeringsbygningen. Det er nødvendig at staten selv tar et tak for å skaffe nye kontorer så en kan slippe å rekvirere hos private. Likeledes fører en opp 1 million til bygging av boliger for statstjenestemenn i Oslo.

- 1700 Spesiell oppmerksomhet fortjener statstilskudd til regulering av prisene, oppført med 265 millioner. En vil gjøre oppmerksom på at i atskillig utstrekning betegner disse tilskudd en subvenering av vedkommende næring. Det gjelder således tilskuddet til melkeprisene og for en del også tilskuddet til

margarinstoffer, idet det her dreier seg om tilskudd til sildeprisen.

1710 Statens bedrifter er antatt å ville gi et samlet underskudd på ca. 79,6 millioner. Dette skyldes fant og fremst Statsbanene, som viser et underskudd på 76,6 millioner. Inntektene er gått opp fra 104,4 millioner i 1939-40 til antatt 169 millioner i 1945-46, men utgiftene er steget forholdsvis enda mer, nemlig til 198,8 millioner i 1945-46. For en stor del skyldes dette prisstigningen på brensel, men også de ekstraordinære reparasjoner som er nødvendiggjort ved en særdeles sterk slitasje under krigen.

1715 Også Telegrafverkets inntekter er steget sterkt, nemlig fra 46,9 millioner i 1939-40 til 80 millioner i 1945-46. Da utgiftene har steget forholdsvis mindre, har Telegrafverket et overskudd på 13,5 millioner.

1720 Postverket har et overskudd på 5 millioner mot et underskudd i 1939-40 på 1,36 million.

1725 Inntektene kan allerede sies å være bevilget ved det før gjengitte stortingsvedtak av 6. juli 1945, hvorefter reglene og satsene for 1944-45 også skulle gjelde for 1945-46. Av hensyn til formuesstigningsskatten er besluttet ikke å utligne merinntektsskatt, liksom den ekstraordinære formuesskatt for å lette ligningsarbeidet beregnes som et tillegg til den ordinære formuesskatt til staten. Stortinget selv har gjort vedtak om å fritta anleggs- og byggevirkksomhet for omsetningsavgift.

1730 Skatter og avgifter er oppført med 1086,5 millioner kroner, mot 574,6 millioner kroner for 1939-40. En betydelig del av denne stigning faller på den ordinære inntekts- og formuesskatt, hvis satser er betydelig forhøyet under krigen. En regner med en inntekt på 275 millioner kroner, mens den for 1939-40 var 157 millioner. En regner likevel med et lavere beløp enn for 1944-45 da skatten innbrakte 306 millioner kroner. Nedsettelsen skyldes en formodning om at visse næringsinntekter har vært mindre i 1944, og at virkningen av de høye inntekter 1941-1943 på gjennomsnittsligningen nå opphører.

1740 Utligningen for 1945-46 har vært meget forsinket slik at innbetalingene ligger svært etter. For første halvår 1945-46 var innbetalt bare 95,6 millioner mot 189,1 i tilsvarende tidsrom i 1944-45.

1745 Den ekstraordinære formuesskatt oppføres med uforandret beløp.

Selv om en ikke regner med noen ny ligning av skatt på inntektsstigning, kan en på grunn av den forsinkede ligning for 1944-45 føre opp 12 millioner kroner mot inngått for 1944-45 27,9 millioner kroner.

1750

Størst stigning blant inntektene viser omsetningsavgiften som følge av forhøyelsen til 10 pst. regnet av detaljistenes utsalgspris. En regner med 300 millioner mot innbrakt for 1944-45 477 millioner kroner. Dette beløp var i vesentlig grad påvirket av tyskernes mange byggetiltak. En har ved ansettelsen tatt hensyn til at det vil bli en betydelig stigning i omsatt varemengde, men har samtidig tatt hensyn til opphevelsen av omsetningsskatten på bygge- og anleggsarbeid.

1755

1760

Tollinntektene har vist et voldsomt fall under krigen som følge av den minimale utenrikshandel. En fører opp 120 millioner mot 150 millioner i 1939-40. Når en tross den store import og forhøyelsen i mars 1940 av det ekstraordinære tillegg til tollsatsene fra 20 til 33 1/3 pst., regner med, en mindre inntekt, er det fordi en går ut fra at en i første rekke må søke å importere råstoffer og andre kapitalvarer som er belagt med lav eller ingen toll.

1765

For øvrig har en regnet med meget store inntekter av slike avgifter som brennevinstilvirkningsavgiften, brennevinsomsetningsavgiften, tobakkstempelavgiften og ølavgift. En foreslår opprettholdt de krigstilleggsavgifter som er blitt innført under krigen. En benytter anledningen til å nevne at disse avgifter selvfølgelig ikke har noe med nazistiske tiltak å gjøre. En beskatter det overforbruk som i atskillig utstrekning skyldes varemangel som hindrer valgmuligheter i forbruket. Tilsvarende høye forbruksavgifter på brennevin, øl, tobakk og på tilstelninger finnes i alle land. Av Vinmonopolets overskudd er tatt til inntekt 20 millioner kroner. Disse avgifter vil bli opprettholdt så lenge denne ekstraordinære pengepolitiske og finansielle situasjon består.

1770

1775

1780

Blant inntektene finner en et krisetilskudd fra kommunene til staten. Dette ble innført under krigen og har voldt motstand fra kommunenes side. I betraktning av statens dårlige finanser sammenlignet med kommunene, finner en det dog riktig også i år å oppføre visse beløp til refusjon av statens utgifter til polititjenesten.

1785 Statsgjelden er gått opp fra 1 464 millioner pr. 30 juni 1939 til 6 544,8 millioner
pr. 30 juni 1945. De utenlandske lån er gått ned fra 596,4 millioner pr. 30 juni
1939 til 423,4 millioner pr. 30 juni 1945. I statsregnskapet for det okkuperte
Norge er disse avdrag bare postert, idet en har vært avskåret fra å foreta
1790 innløsning. Renter og avdrag vedrørende de utenlandske lån er imidlertid også
ført til utgift av Regjeringen i London i regnskapene med terminens hele beløp,
idet den del av de respektive terminer som ikke ble hevet ute ble avsatt på
depositokonto. Faste innenlandske lån er øket fra 836,7 millioner pr. 30 juni
1939 til 2789 millioner pr. 30 juni 1945. Når en samtidig tar hensyn til at avdrag
er betalt, har den samlede faste gjeld steget fra 1433 millioner pr. 30 juni 1939 til
1795 3212,7 millioner pr. 30 juni 1945,

For de faste statslåns vedkommende er som tidligere anført å merke at 400
millioner kroner inntår på spesialkonto i Norges Bank uten å være disponert.
En kan således si at nettogjelden pr. 30 juni 1945 utgjorde 2812,8 millioner
1800 kroner.

De midlertidige lån er gått opp fra 31 millioner pr. 30 juni 1939 til 3332
millioner pr. 30 juni 1945. Herav utgjør forskjellige kontolån fra
statsinstitusjoner 167 millioner og resten utgjøres av statsveksler med 3165
1805 millioner. Da opptak av statsveksellån ble fortsatt også etter 30 juni, steg disse
opp til et samlet beløp av vel 4 500 millioner i begynnelsen av november. Senere
er tilbakebetalt ca. 500 millioner, slik at lånene i dag utgjør ca. 4 000 millioner.
Som det er fremholdt under omtalen av den pengepolitiske situasjon er disse lån
av helt spesiell karakter, idet motverdien er satt inn på spesialkonto i Norges
1810 Bank og kan disponeres av staten. Tilbakebetaling av disse lån foretas i den
utstrekning det anses forenlig med den pengepolitiske situasjon. Disse
midlertidige lån forrentes med gjennomsnittlig 1 pst. Men gjennom den
rentesenkning som ellers er foregått, må disse rentesatser som betales på
statsvekslene anses for høye, slik at en revisjon bør foretas. Slik som den
1815 pengepolitiske situasjon ligger an, må en imidlertid regne med at en også for
1946-47 må få en renteutgift på mellom 30 og 40 millioner kroner på disse
midlertidige lån, mot budsjettert 54 millioner for inneværende termin.

Mens de samlede renteutgifter for 1939-40 utgjorde ca. 70 mill., er det for
1820 inneværende år budsjettert med 168,9 mill. kr., hvorfra går 3,6 pst. rente av den
kapital som er lagt ned i statens bedrifter med 63 mill. kr., slik at en etter tillegg

av kurstap, amortisasjon av rabatt m.v. kommer opp i en samlet renteutgift av 117,6 mill. kr. Avdragene er gått opp fra 35,4 mill. kr. i 1939-40 til 151,6 mill. kr. for 1945-46. Økningen for siste år skyldes spesielt tilbakebetalingen i sin helhet av det 4 pst. lån som ble opptatt med 70 mill. kr. i 1940. Ved de konverteringer som nå etter hvert foretas, regner en med at renteutgiften vil bli satt ned med vel 20 mill. kr. pr. år.

Som det vil fremgå av budsjettsammendraget, regner en med å ta til inntekt av lånemidler hele 870 mill. kr. Spørsmålet om når disse lån skal opptas, henger sterkt sammen med tidspunktet for oppgjøret overfor rederne. Staten dekker i dag sine utgifter ved de innbetalinger som foretas fra foretatte forsyningskjøp på grunnlag av de valutareserver en har og de kreditter som er opptatt i utlandet.

Budsjettet er reelt. Alle utgiftsposter er ført opp med de beløp som antas å ville medgå. Faktisk vil det formodentlig vise seg at alle bevilgninger ikke kan bli brukt. I samsvar med vanlig praksis er inntektsanslagene i underkant av hva som sannsynligvis vil gå inn. Det kan således være grunn til å tro at underskuddet blir noe mindre enn budsjettert. Men når en sier dette, vil en ta bestemt avstand fra at denne utsikt til forbedring skal kunne brukes som grunnlag for forslag om nye eller økede bevilgninger. Framsettes slike forslag, må Regjeringen ikke bare kreve at det samtidig gis anvisning på nye reelle inntekter, men det må samtidig også gis anvisning på reell besparing på den belastning det offentlige forbruk ellers medfører.

Når en til slutt skal søke å gi en samlet vurdering av vår økonomiske og finansielle stilling, må en ha lov til å si at vi står betydelig bedre enn en torde håpe på mens krigen ennå pågikk, og langt bedre enn de fleste andre krigførende land. Dette må være en spore til å vise at vi har gjort oss fortjent til denne begunstigede stilling ved at vi ved målbevisst innsats som kaller på all privat og offentlig virkelyst og foretaksomhet, går inn for løsningen av de store gjenreisingsoppgaver vi står overfor.

Skal vi make denne oppgave hvis løsning kan bli bestemmende for landets framtid for årene framover, må vi ha evne og vilje til å fri oss fra mange overleverte dogmer og forestillinger.

Når det engang het at for å føre krig trengtes 3 ting, nemlig penger, penger og atter penger, så har denne sats selvsagt aldri vært riktig, men 2 verdenskriger

måtte til for å gjøre klart for enhver at krig føres og vinnes med arbeidskraft og produksjonsmidler.

1865 Dette gjelder ikke mindre om de gjenreisingsoppgaver vi står overfor i dag. Vi må fri oss fra innbilningen om pengene som grunnlag for levestandard og velstand. Hvor viktig pengeproblemene enn måtte være, må vi aldri glemme å se på realitetene bak tallene. La oss alltid ha for øye at vi lever av hverandres arbeid. Og jeg understreker hverandres, ikke andres.

1870

Kilde

Stortingstidende 1945-1946 s. 233-256

Emner

Redegjørelse i Stortinget, Økonomi

1875

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/den-finansielle-stilling>

1880

1885

1890

1895